

Tööturu Ülevaade

Eesti Pank
EUROSÜSTEEM

1/2023

Eesti Panga ekspertide koostatud Tööturu Ülevaade käsitleb Eesti tööjõupakkumise ja -nõudluse ning tööjõu hinna ehk palkade arengut. Keskpank jälgib tööturu arengut kahel põhjusel. Esiteks on tööjõud oluline tootmissisend, mistõttu on tööjõupakkumise või aktiivsuse muutusel otsene mõju potentsiaalsele majanduskasvule. Teiseks võib tööturul toimuv avaldada suurt mõju inflatsioonile. Kuna euroala rahapoliitika eesmärk on hinnastabiilsus ja Eesti majandus on avatud, saab majandus kohanduda muutustega eelkõige tootmissisendite hindade ja koguste kaudu. Seetõttu on vajalik tööturu paindlikkus ja see, et palgatõus vastaks tootlikkuse kasvule ega põhjustaks tootmiskulude kasvades liiga kiiret inflatsiooni.

Koostanud	Katri Urke, Lauri Matsulevitš, Orsolya Soosaar
Toimetanud	Kadri Põdra
Küljendanud	Triinu Talve, Urmas Raidma
Võrguväljaanne	ISSN 2346-6936

SISUKORD

KOKKUVÕTE.....	4
TÖÖJÕUNÕUDLUS.....	5
Hõive.....	5
Taustinfo 1. Noorte õppimine ja töötamine pandeemia ajal ja järel.....	7
Hõive arengu väljavaated.....	10
Tööpuudus.....	13
TÖÖJÕUPAKKUMINE.....	16
Taustinfo 2. Ukraina sõjapõgenikud Eesti tööturul.....	16
KESKMINE PALK.....	20
Taustinfo 3. Hariduse ja tervishoiu palgakokkulepped.....	25

KOKKUVÕTE

Energiahindade kriis ja Venemaa kallaletung Ukrainale vallandasid 2022. aasta teises pooles Eestis majanduslanguse. Et tööturule jõuavad majandusaktiivsuse muutused mõningase viitajaga, jätkus hõive kasv esimese poolaasta vältel ning peatus alles aasta teises pooles. Arvestades üsna suurt majanduslangust kolme viimase kvartali jooksul, jäi hõive määr väga kõrgeks. Suuremat vajadust töökohti koondades töajooku käärida aitab vältida asjaolu, et ettevõtted said säilitada kasumit, sest toodangu hind oli võimalik tõsta palgakasvust rohkem. Ettevaates on oodata, et palgakasv kiireneb eelmise aasta elukalliduse tõusu mõjul. See paneb surve alla ettevõtete konkurentsivõime ja toob tõenäoliselt hilinenud tagasilööke ka seni kõrgel tasemel püsinud hõives.

2022. aastal Eesti majandust tabanud kriiside mõjul hõive kasv aasta teises pooles kvartaliarvestuses peatus, kuid hõivatute arv ei kahanenud. Võib arvata, et ettevõtted ootavad majanduskeskkonna paranemist ning soovivad vajalike oskuste ja kogemustega töötajaid ettevõttes hoida, kuna pikaajaliselt valitseb tööturul töajooku puudus. Hõive vähenes siiski nendel tegevusaladel, mida uued kriisid kõige otsesemalt tabasid, näiteks töötlevas tööstuses, eelkõige selle alla kuuluvates puidusektoriga seotud harudes. Hõive edasist arengut silmas pidades on positiivne uudis see, et vabade töökohtade arv töötukassa portaalis on alates 2022. aasta oktoobrist püsinud stabiilne ja tööandjate hõiveootused on pikaajalisest keskmisest vaid mõõdukalt pessimistlikumad.

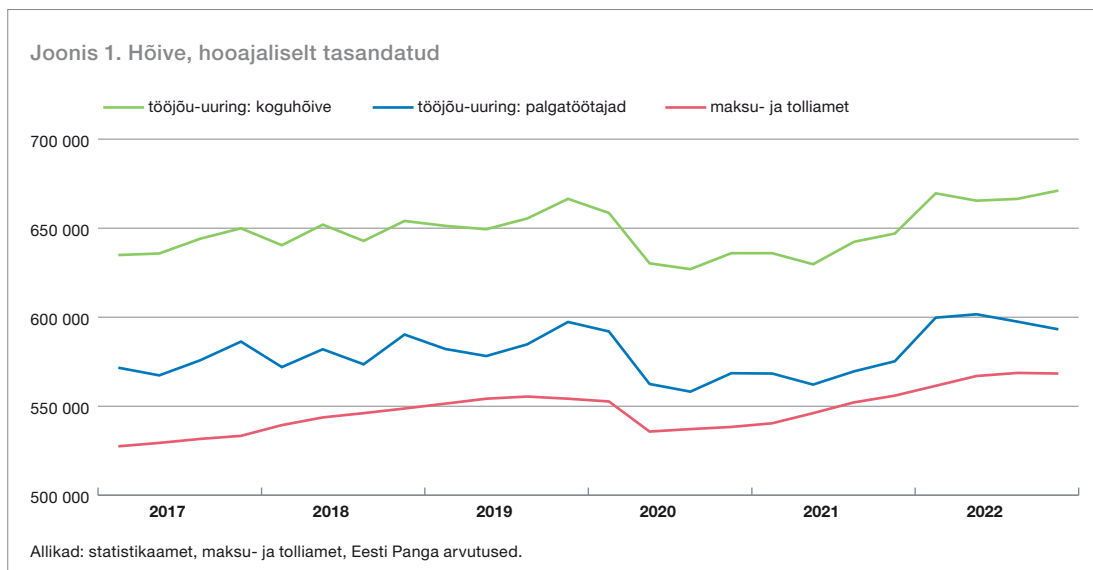
Ka töötuse määr püsis 2022. aasta teises pooles töajooku-uuringu andmetel stabiilne, kuigi töajooku osalemine taastus hüppeliselt pandeemia madalseisust. Erinevalt töajooku-uuringul põhinevast töötuse hinnangust suurenes aasta teises pooles registreeritud töötus. Umbes kaks kolmandikku registreeritud töötuse kasvust tulenes Ukraina sõjapõgenike lisandumisest töötukassa registrisse ja üks kolmandik peegeldas tagasilööke majanduses. Registreeritud töötute arvu kasv pidurdus 2022. aasta lõpus ja 2023. aasta märtsis nende arv kahanes võrreldes eelneva kuuga ja hooajalisi tegureid arvesse võttes.

Töajookuõudluse kasvu pidurdumine, mõnel tegevusalal ka nõudluse vähenemine, ning majanduskeskkonna halvenemine kahandasid töötajate jõudu palgaläbirääkimistel ja hoidsid keskmise palga kasvu kiirenemast. Aasta kolme esimese kvartali jooksul oli palgakasv tunduvalt aeglasem kui tarbijahindade kasv, neljandas kvartalis aga hinnatõus pidurdus ja reaalsalga kahanemine kvartaliarvestuses peatus. Edaspidi hoogustab keskmise palga kasvu töötajate surve taastada hinnakasvu mõjul kahanenud ostujõudu ja valitsemissektori kiirenenud palgatõus. Juba praeguseks on Eestis tootmine märgatavalt kallinenud ning kas edasine töajookuõudluse kasv on ettevõtetele jõukohane, sõltub sellest, mil määral õnnestub oma toodangut kallimalt müüa. Näiteks teenuste sektori tegevusaladest äratub tähelepanu info ja side, kus küll hõive ei vähenenud, kuid töajookuõudluse osakaal lisandväärtuses suurenes ja kasumiosa kahanes 2022. aasta teises pooles olulisel määral.

TÖÖJÕUNÕUDLUS

HÕIVE

Energiahindade kriis ja Venemaa sõda Ukrainas viis Eesti majanduse 2022. aastal langusesse, mis süvenes aasta teises pooles. Vahetult enne majandust tabanud tagasilööke oli tööturg jõudnud taastuda koroonaviiruse kriisist ja jõudnud buumilaadsesse tugevasse seisu – hõive oli erakordselt suur ja tööpuudus väike. Majanduslanguse mõjul hõive kasv Eesti ettevõtetes ja asutustes peatus, kuid taseme poolest püsis 2022. aasta teises pooles kõrge (vt joonis 1).

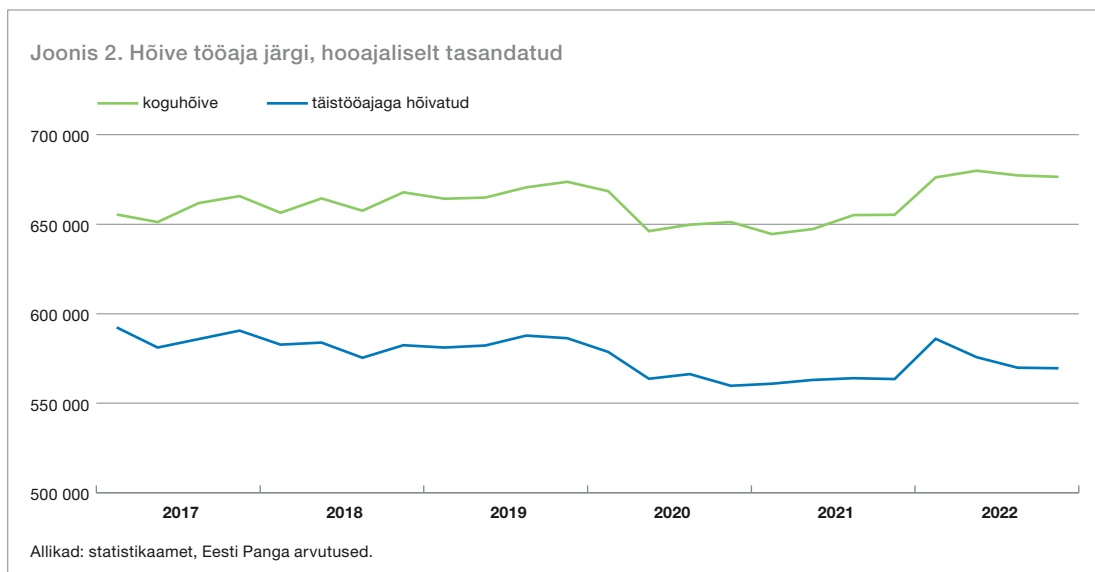
2022. aasta madalseisu majanduses tegi ebatavaliseks kiire hinnatõusu keskkond, mis võimaldas ettevõtetel teenuste ja toodete hinda tõsta. Jooksevhinnas suurenes majanduses loodud lisandväärtus 15,1% ja et hüvitised töötajatele kasvasid 13,9%, suurenesid aasta kokkuvõttes kasumid. Seega oli palgake aeglane reaktsioon inflatsiooni kiirenemisele tõenäoliselt oluline põhjus, miks töökohtade arv ei kahanenud suuremal määral juba aasta lõpus.

Hõivatuid oli tööjõu-uuringu järgi Eesti ettevõtetes ja asutustes 2022. aastal kokku 4,6% rohkem kui 2021. aastal ja teisel poolaastal ligikaudu sama palju kui esimesel. Erinevalt koguhõivest kahanes palgatöötajate arv hooajalisi tegureid arvesse võttes 2022. aasta teises pooles esimese poolaastaga võrreldes 0,9% (vt joonis 1). Kui inimene teenib elatist põhiliselt palgatööga, kuid selle kõrvalt ka ettevõtlusega, siis palgatöö kaotamisel jääb ta tööjõu-uuringu mõistes hõivatuks, ent läheb kirja palgatöötaja asemel ettevõtjana.

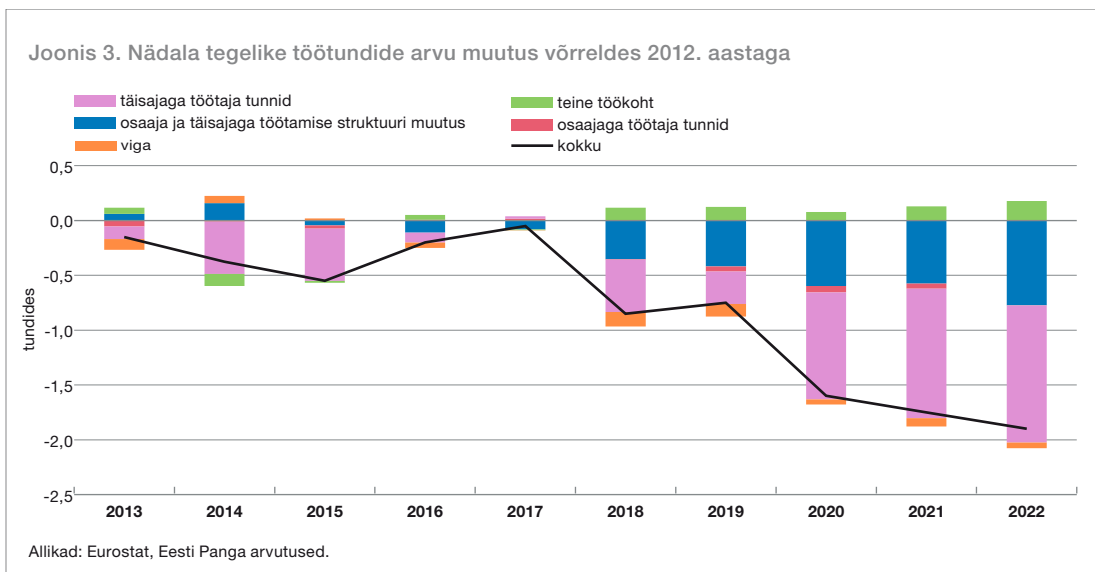
Veidi aeglasemale, kuid siiski kiirele hõive kasvule viitavad ka maksu- ja tolliameti (EMTA) andmed, mille järgi suurenes deklareeritud palgatulu saanute arv 2022. aastal kokku 3,2%. Erinevalt tööjõu-uuringust kajastuvad EMTA andmetes ka Ukraina sõjapõgenikud, kelle arv jõudis töötamise registri järgi 2022. aasta lõpuks ligikaudu 10 000ni.¹ Eeldusel et kõik tööga hõivatud sõjapõgenikud said ka deklareeritud tulu ja arvestades viitaegadega palga väljamaksmisel, suurenes palgatulu saanute arv nende toel 2022. aasta kokkuvõttes ligikaudu 1,2% ja kohalike elanike toel 2%. EMTA andmetel põhineva Eesti püsielanike aeglasema hõive kasvu hinnangu taga võrreldes tööjõu-uuringuga on tõenäoliselt meetodika erinevused, aga ka tööjõu-uuringu kui küsitlusel põhineva hinnangu statistiline ebakindlus. Võrreldes 2019. aastaga on erinevus märksa väiksem: tööjõu-uuringu järgi on hõive kasvanud 1,9% ja EMTA järgi 2,3% (1,1% ilma Ukraina sõjapõgenike hinnangulise mõjuta).

Enamik 2022. aasta hõive kasvust tuli osajaga töötajate arvu suurenemisest, samas kui täistööajaga töötajate arv oli aasta teises pooles väikeses languses (vt joonis 2). Osajaga töötamine on kasvanud eriti nooremate ja vanemate töötajate seas – tõenäoliselt on tööandjad muutunud tööaja suhtes paindlikumaks ning see on võimaldanud töökoha leida inimestel, kes täiskoormusega töötada ei saaks.

1 Vt lisainfot sõjapõgenike käekäigu kohta Eesti tööturul taustinfos 2.

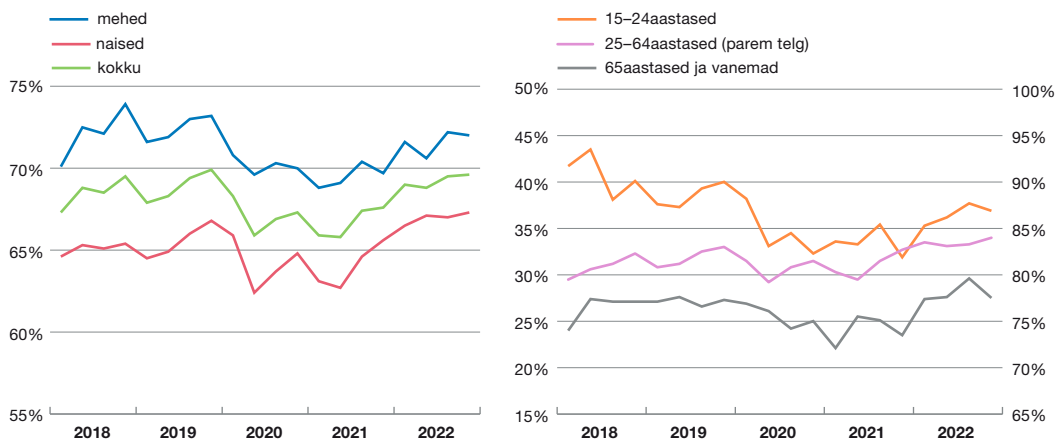

Osakoormusega töötamise sagenemine (kui 2012. aastal oli osaajaga hõivatute osakaal ligikaudu 10%, siis 2022. aastal 14,6%) on aidanud kaasa sellele, et keskmine töötatud tundide arv töötaja kohta on Eestis pikaajalises langustrendis (vt joonis 3). Kuid sellest isegi suuremat mõju on avaldanud täiskoor-musega töötajate keskmise tegelikult töötatud tundide arvu kahanemine. Vastupidist, väikest positiivset efekti annab see, et mõnevõrra on kasvanud teist töökohta omavate hõivatute osakaal. Ameti järgi on põhitöö kõrvalt teise töö omamise tõenäosus suurem tippspetsialistidel. Kokku kahanes viimase kümne aasta jooksul tegelikult töötatud tundide arv nädalas kahe tunni võrra.

Hõive määr 15–74aastaste elanike hulgas oli 2022. aasta teisel poolel 69,6%, sarnanedes koroona-viiruse kriisi eelse, 2019. aasta teise poole tasemega (vt joonis 4). Sealjuures on kasvanud rohkem naiste kui meeste hõive määr, mida tõenäoliselt selgitab teenuste sektori osakaalu kasv pärast pandeemiat. Hõive määr on kasvanud ka erinevates vanusegruppides, kuigi noorte hõive määr pole veel jõudnud 2018.-2019. aasta tasemele. Õppivate noorte tööturul osalemist ja töötamist käsitleb lähemalt taustinfo 1.

Joonis 4. Tööhõive määr

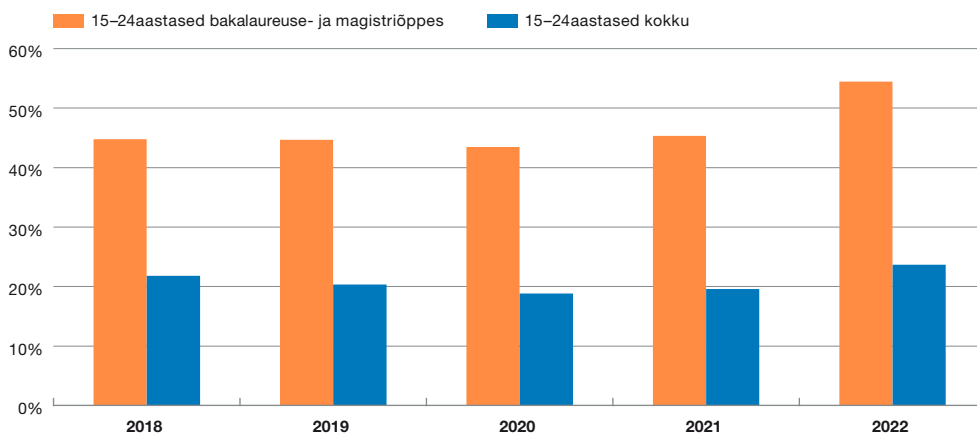

Allikad: statistikaamet, Eesti Panga arvutused.

Taustinfo 1. Noorte õppimine ja töötamine pandeemia ajal ja järel

Eestis on õpingute kõrvalt töötamine levinud ning õpingute ajal töötavate tudengite osakaalu poolest oleme olnud teiste ELi riikidega võrreldes esimeste seas. Enne pandeemiat oli õppureid, kes loenguperioodil töötasid, ca 68%.² Õppivatest noortest vanuses 15–24 on tööga hõivatud ligi 20% (vt joonis T1.1), see hõlmab ka gümnaasiumiõpilasi.

Joonis T1.1. 15–24aastaste õppurite hõive määr

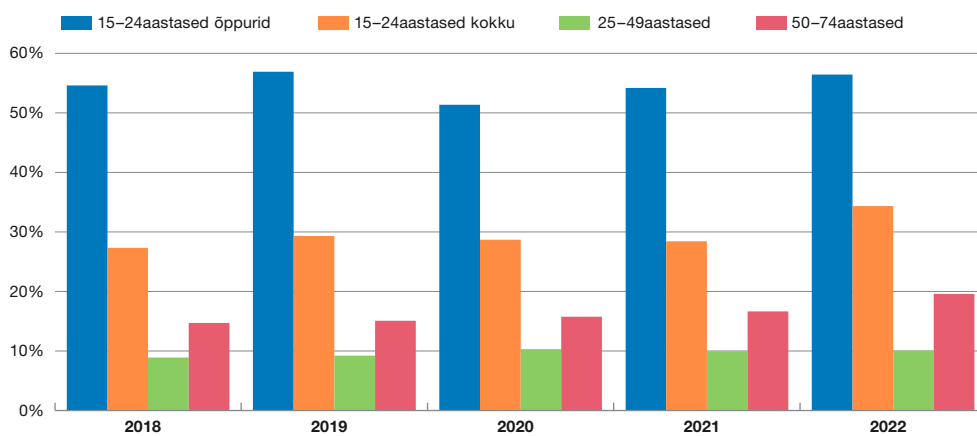

Allikad: statistikaamet, tööjõu-uuring, Eesti Panga arvutused.

Kuna täisajaga õppimise ja töötamise sobitamine eeldab tihti järeleandmist emma-kumma osas, siis on noorte seas traditsiooniliselt ka osatööajaga töötamine sagedasem (vt joonis T1.2). Osaliselt tingib see töötamise teeninduses ja kaubanduses – nendes valdkondades pakutakse suhteliselt rohkem osaajaga töötamise võimalusi. Õppurite seas on osaajaga töötajate osakaal püsinud 2019. aastaga sarnasel tasemel, sesoonsuse tõttu on see näitaja aga väga muutlik (õppeaasta kestel kõrgem ning suvekuudel madalam).

² EUROSSTUDENT VII, 2018–2021.

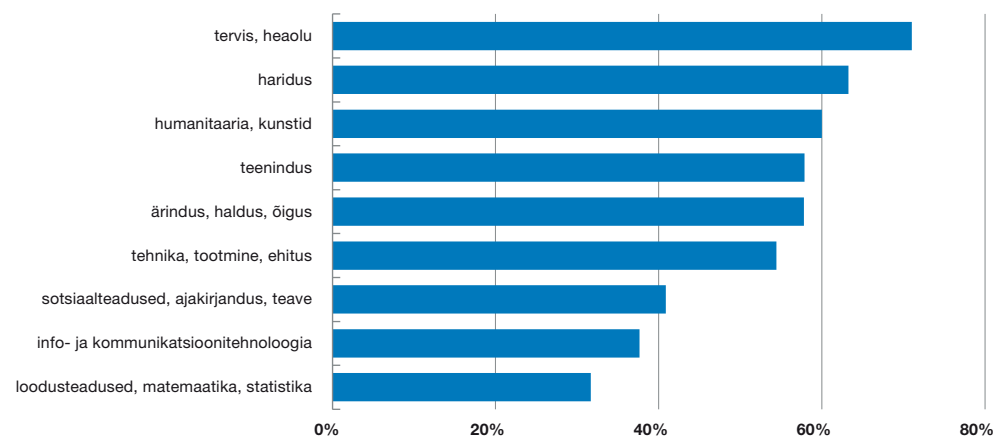
Joonis T1.2. Osaajaga töötamine eri vanusegruppides

Allikad: statistikaamet, Eesti Panga arvutused.

Kui vaadata kitsamalt üliõpilaste töötamist, siis seda määra kergitavad ka need, kes töö kõrvalt õpivad – Eestis peab kolmandik töötavatest tudengitest end esmalt töötajateks ja seejärel üliõpilasteks.³ Noorte, st 15–24aastaste tudengite seas on töölkäimise määr püsinud varasematel aastatel 45% juures ning tõusis alles 2022. aastal järsult üle 50%. Sealjuures on suurema töölkäijate osakaaluga valdkonnad, millele on tüüpiline õppimise ajal tasustatud praktika läbimine – näiteks tervishoid ja haridus (vt joonis T1.3).

Joonis T1.3. Hõive määr 15–24aastaste üliõpilaste (BA, MA) seas õppevaldkonniti

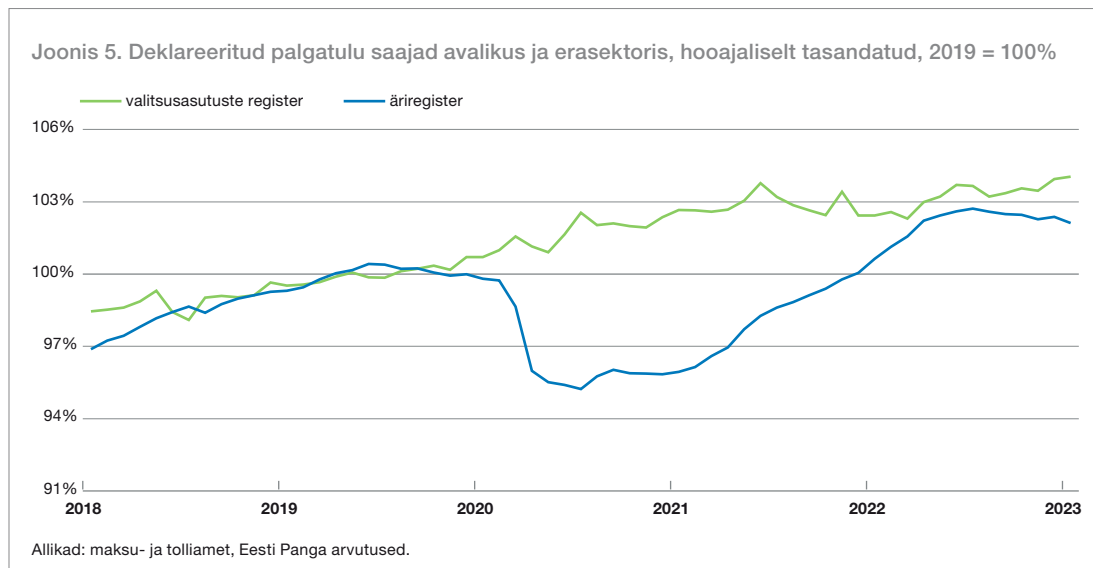

Allikad: statistikaamet, Eesti Panga arvutused.

15–24aastaste vanusegrupis kokku ei ole küll hõivatute arv päris 2018. või 2019. aasta tasemele taastunud. Samas on töölkäijate osakaal (üliõpilaste seas) tõusnud üle 2019. aasta taseme. Valdav osa neist teeb tööd osaajaga. Kokkuvõttes näitab hõivatud või tööga kokku puutunud õppijate arvu kiire kasv, et nõudlus tööjõu järele ja tagasivärbamine on pannud ettevõtjaid – ennekõike hooajalisemas teenuste sektoris ja kaubanduses – taas noori värbama ning töötavate õppurite arv on ületanud 2019. aasta taseme.

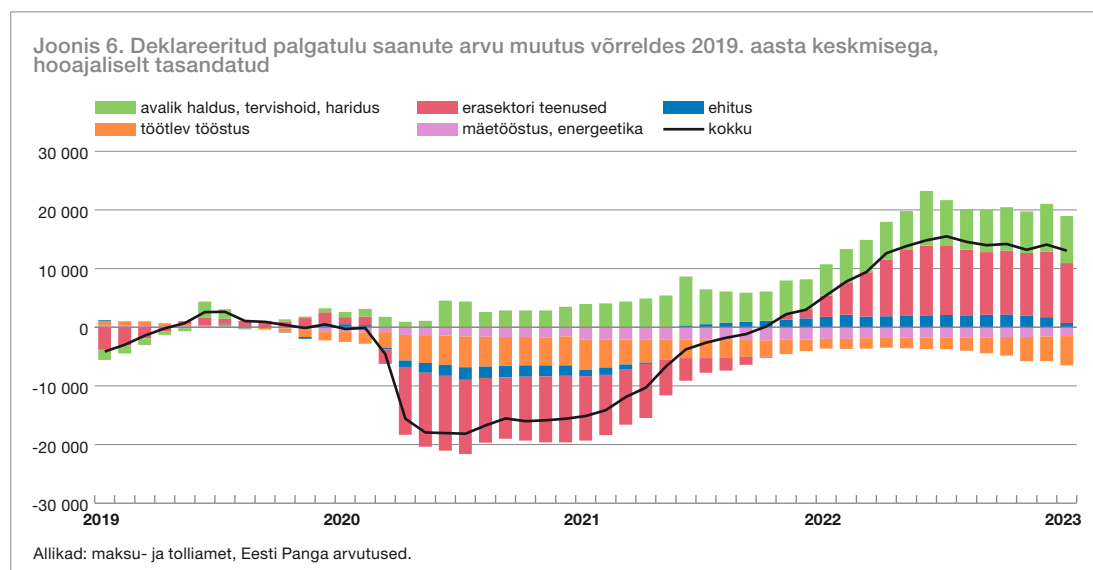
3 EUROSTUDENT VII, 2018–2021.

Majanduse tsüklilise kõikumise suhtes on eelkõige tundlik töötajate arv erasektoris ja suhteliselt inertne valitsusasutustes. 2022. aasta teises pooles püsis hõive maksu- ja tolliameti andmetel aga nii era- kui ka valitsemissektoris muutumatuna (vt joonis 5). Töölepingu alusel sai teisel poolaastal valitsusasutuste registri asutustes (enamjaolt tervishoid, haridus ja avalik haldus) palka 98 100 inimest ja nende arv suurenes aastaga 0,7% ehk 660 võrra. Samas tegevusala järgi suurenes hõive hariduses 2,3% ja tervishoius 2,5% – sellesse panustasid tõenäoliselt rohkem erasektori alla kuuluvad haridus- ja tervishoiuasutused.

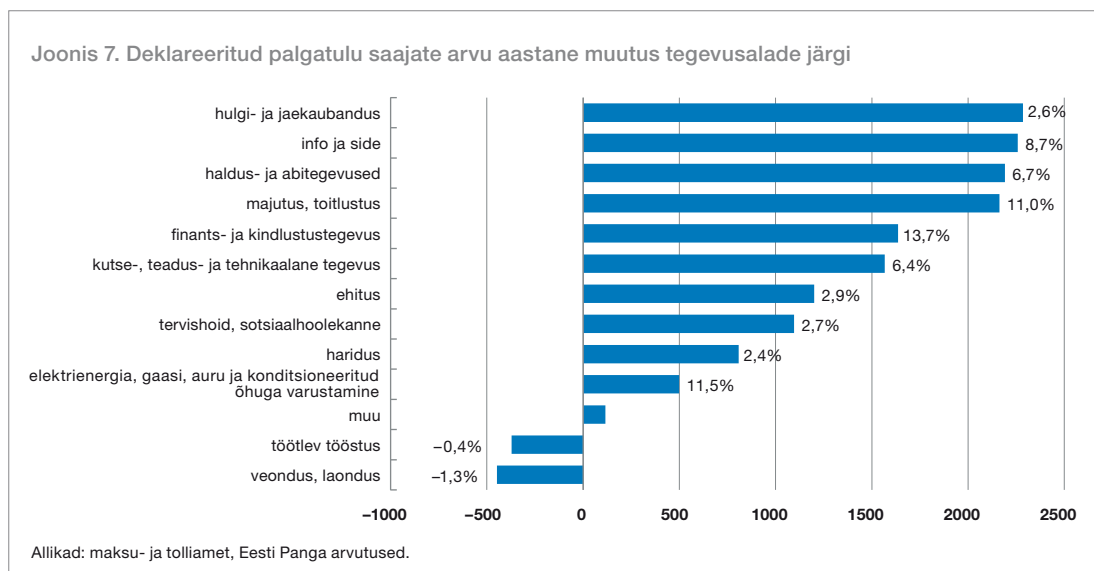

Erasektoris jõudis palgasaajate arv 2022. aasta alguseks taastuda koroonaviiruse kriisi eelsele tasemele ja uus majandusolukorra halvenemine peatas hõive kasvu alles 2022. aasta kolmandas kvartalis. Aasta teises pooles sai erasektoris, äriregistris registreeritud ettevõtetes, töölepingu alusel palka 439 000 inimest ja nende arv suurenes aastavõrdluses 3,2% ehk 13 800 võrra.

Üldistades võib öelda, et majanduse 2022. aasta tagasilöögid tabasid kõige rohkem töötlevat tööstust, kus hõive kahanes võrreldes kõrgeima tasemega aasta esimesel poolel detsembriks 2,4% ehk ligikaudu 2400 inimese võrra (vt joonis 6). Ehituses ja teenuste sektoris püsis hõive enam-vähem muutumatuna, olles 2019. aasta keskmisest ligi 5% suurem. Kõrgete energiahindade mõjul konkurentsivõimet suurendanud põlevkivisektoris aga suurenes hõive jõudsalt. Tööjõu-uuringu andmed viitavad 2022. aasta teises pooles erasektori hõive 3,1% kasvule, mis on väga sarnane maksu- ja tolliameti andmete põhjal leitud hinnanguga.

Teenuste sektoris suurenes hõive aastavõrdluses enamikul tegevusaladel, kuigi lisandväärtuse maht kahanes 2022. aasta teises pooles ka seal. Enam kui 2000 inimese võrra kasvas palgaväljamakse saanute arv teise poolaasta keskmisena kaubanduses, info ja side tegevusalal, halduse ja abitegevuse vallas ning majutuses-toitlustuses (vt joonis 7). Suhteliselt kiiresti, aasta varasemaga võrreldes 13,7% suurenes finantssektori hõive, kuid sellesse võis panustada ka ettevõtete lisandumine tegevusalasse nende põhitegevusala muutuse tõttu. Kaubanduses, haldus- ja abitegevuses ning ka majutuses ja toitlustuses hõive aastakasv kiirenes esimesel poolaastal, kuid aeglustus aasta viimastel kuudel kuises arvestuses. Enamikul teistel teenuste sektori tegevusaladel hõive kasv peatus.

Teenuste sektori ettevõtete käekäik sõltub paljuski sisetarbimisest ehk enamjaolt majapidamiste tarbimisest, mis on hakanud reaalse sissetuleku languse tõttu kahanema. Tarbimise vähenemist aitas 2022. aasta alguse poole pidurdada pensionisäästude kasutuselevõtt, kuid aasta kestel selle mõju vähenes, ja samuti see, et majandusolukorra halvenemisest rohkem pihta saanud tegevusaladel kaotas töö vähe inimesi. Ettevaates aga pärsvivad tarbimist järjest enam intressimäärade tõus ning hinnatõusu edasikandumine teenuste hindadesse.

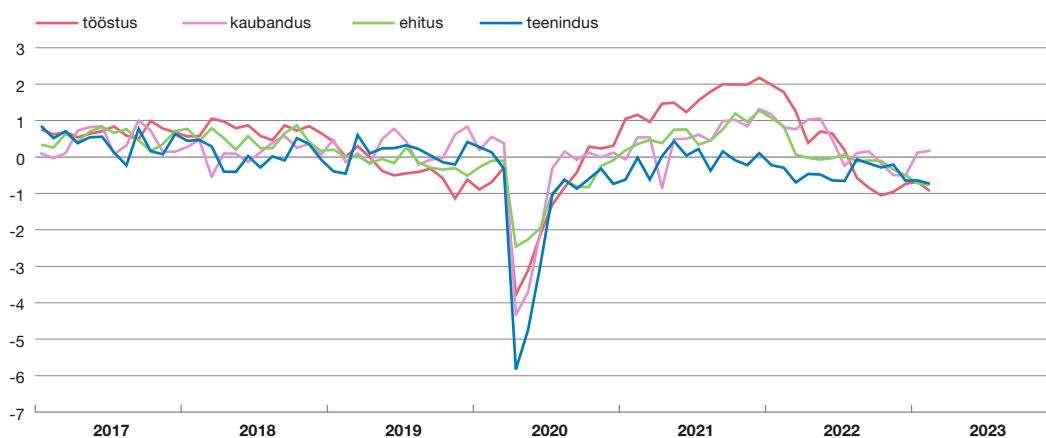
Töötleva tööstuse hõive kahanes 2022. aasta teises pooles suuresti puidusektori tõttu, kus Venemaa impordi äralangemine tõstis tooraine hinda ning Põhjamaades vähenes nõudlus puitehitiste järele. Ettevõtlusstatistika järgi oli mööblitootmises aasta teises pooles võrreldes esimese poolega ligikaudu 650 ja puidutöötlemises ligi 1000 võrra vähem töötajaid. Võrreldes 2021. aasta teise poole ja ka 2022. aasta esimese poolega suurenes hõive arvutite, elektroonika- ja optikaseadmete tootmises. Töötleva tööstuse hõivet toetas 2022. aastal tööjõupakkumise suurenemine, mis aitas leevendada palgasurvet – aasta lõpu seisuga oli selles sektoris tööd leidnud 2400 ajutise kaitse saanud sõjapõgenikku.

HÕIVE ARENGU VÄLJAVAATED

Majandust 2022. aastal tabanud tagasilöögid muutsid tööandjad hõive edasise arengu suhtes pessimistlikumaks: hõive kahanemist ootavate tööandjate osakaal ületas hõive kasvu ootajate oma (vt joonis 8). Samas olid hõiveootused pärast langust tegelikult kõigil tegevusaladel suhteliselt lähedal pikaajalisele keskmisele. Tavaliselt on optimistlikud hõiveootused majandusbuumi tunnuseks, kuid 2021. aastal võis nendes peegelduda ka hõive taastumine koroonaviiruse kriisist.

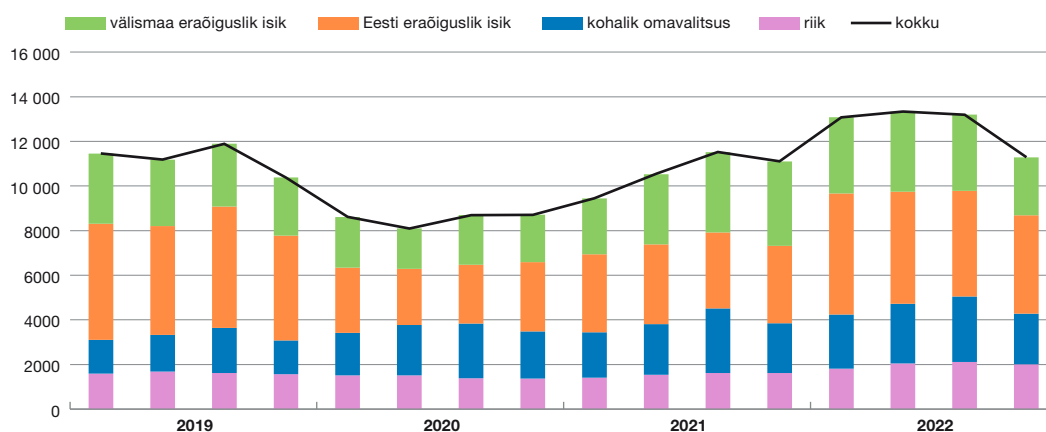
Vabade töökohtade infot saab statistikaameti vabade ametikohtade ja tööjõu liikumise uuringust ning ka töötukassa andmebaasist, sest kuigi töökoha kuulutamine töötukassas pole kohustuslik, tehakse seda umbkaudu 5/6 juhtudest. Statistikaameti järgi vakantside arv aasta teises pooles kahanes, kuid püsis kokkuvõttes siiski suur (vt joonis 9). Sellele aitas kaasa vabade töökohtade arvu järjepidev kasv avalikus sektoris, kus neid oli võrreldes 2019. aastaga 42% rohkem.

Joonis 8. Ettevõtete hõive ootus, standardiseeritud

Allikad: Euroopa Komisjon, Eesti Panga arvutused.

Joonis 9. Vabade töökohtade arv, hooajaliselt tasandatud

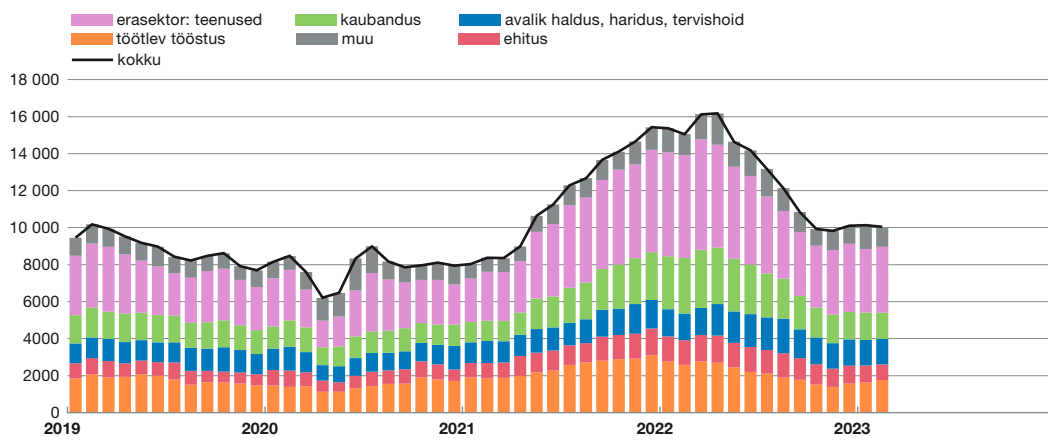

Allikad: statistikaamet, Eesti Panga arvutused.

Vakantsimäära kasvu põhjus võib olla nii soov töötajaid varasemast suuremal määral juurde värvata kui ka suutmatus vabadele töökohtadele sobivaid kandidaate leida, mis pikendab vakantsi püsimise kestust. Hariduses ja tervishoius esinesid tõenäoliselt mõlemad põhjused. Vakantside arvu langus teisel poolaastal tuli täiel määral erasektorist, kus neid oli aasta algusega võrreldes 13% vähem.

Töötukassa avaldab töökuulutuste andmeid kuise sagedusega ning võttes arvesse hooajalisi tegureid, kahanes aktiivsete töökuulutuste arv kuu lõpu seisuga möödunud aastal maist oktoobrini umbes 38%. Novembri lõpust alates on aga töökuulutuste arv püsinud stabiilsena ja lausa 20% suurem kui enne pandeemiat. Võrreldes aasta esimese poolega oli neljandas kvartalis ja 2023. aasta alguses töötukassa töökuulutuste andmetel vabu töökohti jäänud poole vähemaks kaubanduses ja 40% vähemaks töötlevas tööstuses (vt joonis 10).

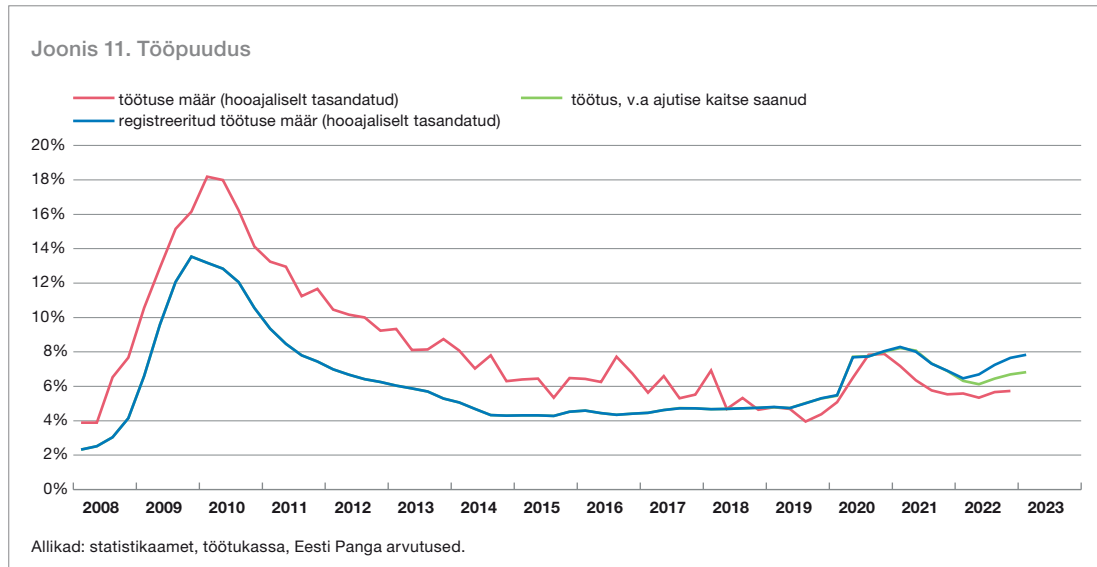
Joonis 10. Töökuulutuste arv kuu jooksul, hooajaliselt tasandatud

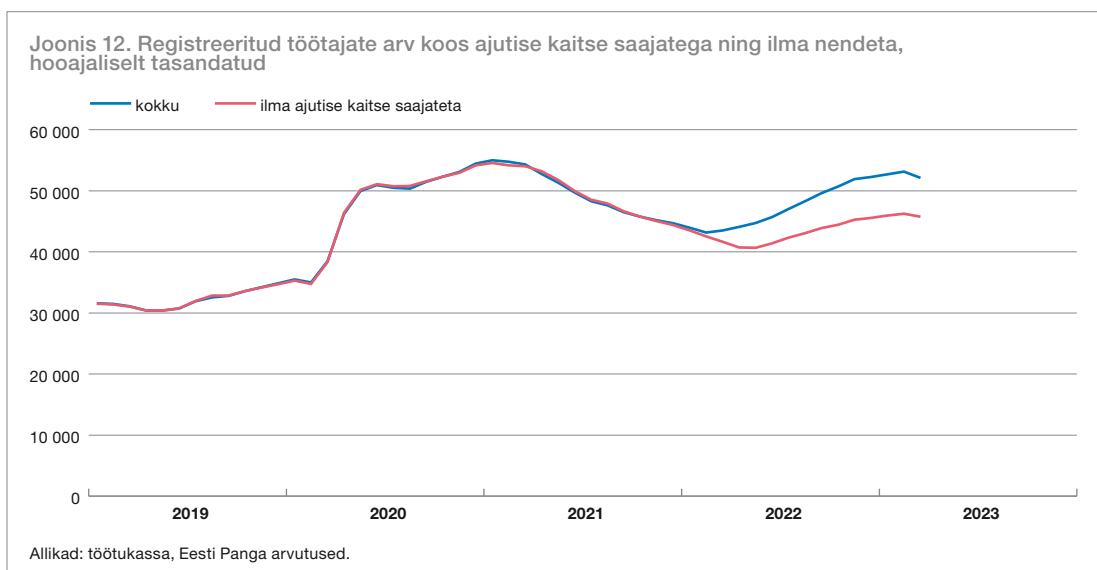
Allikad: töötukassa, Eesti Panga arvutused.

TÖÖPUUDUS

Töötuse määr püsis töäjõu-uuringu järgi 2022. aastal ligikaudu muutumatuna: esimesel poolaastal 5,7% ja teisel 5,5% tasemel (vt joonis 11). Töötuid oli kokku keskmiselt 40 000, 2022. aasta viimases kvartalis 28% vähem kui pandeemiast tingitud töötuse tippajal ehk 2020. aasta neljandas kvartalis. Töötuse määr ei suurenenud, kuigi töäjõus osalemine kasvas hoogsalt, mis viitab sellele, et tööturule naasvad inimesed leidsid töö suhteliselt kiiresti.

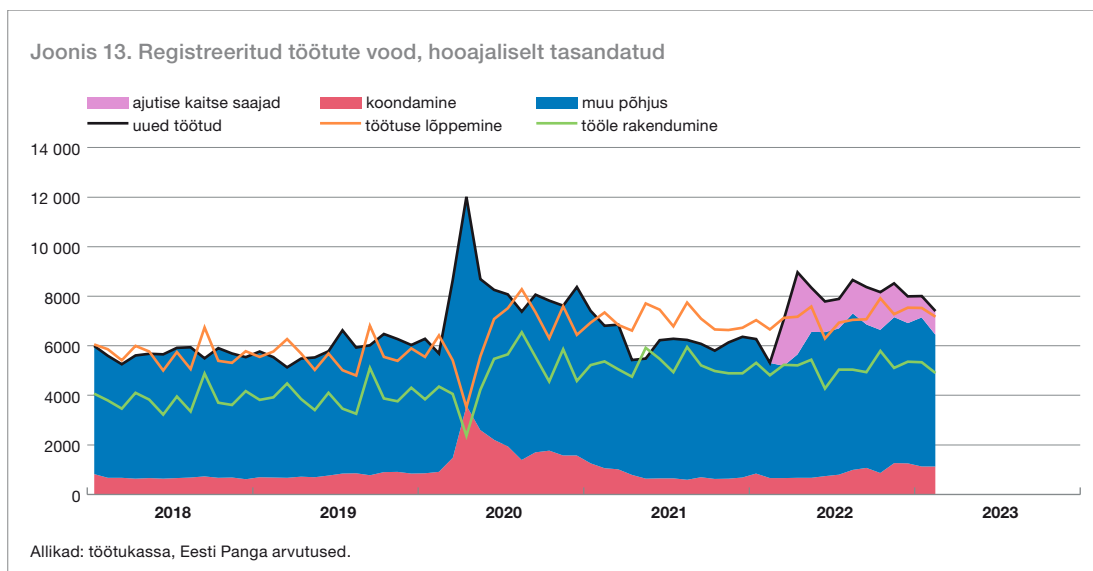

Töötukassa andmed viitavad seevastu töötuse kahanemistrendi asendumisele kasvuga 2022. aasta teises pooles (vt joonis 12). Osa kasvust saab selgitada end töötuna arvele võtnud, ajutise kaitse saanud sõjapõgenike lisandumisega alates 2022. aasta märtsist, kes töäjõu-uuringu hinnangutes veel ei kajastunud. Nimelt oli registreeritud töötute arv 2023. aasta veebruari lõpu seisuga 54 923 ning aastaga oli see suurenenud 10 347 inimese võrra, kellest 6383 olid sõjapõgenikud ja 3964 kohalikul elanikul. Registreeritud töötuse kasv oli kuises arvestuses ja hooajalisi tegureid arvesse võttes eriti kiire juunist novembrini, detsembris see aeglustus ning märtsis registreeritud töötute arv kahanes (nii kokku kui ka eraldi kohalike elanike oma).

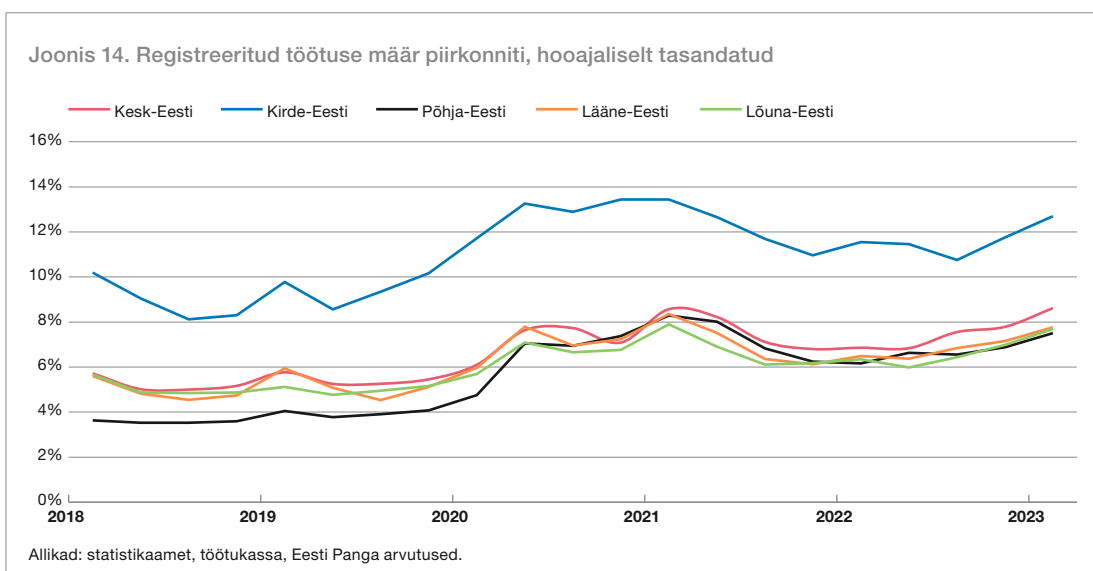

Registreeritud töötute arvu kasvu põhjustas 2022. aastal enamjaolt rohkemate uute töötute lisandumine. Töötuse määr saab kasvada ka siis, kui töötuks jääb igas kuus sama palju inimesi, kuid töö leidmine

muutub keerulisemaks ja seetõttu on töötustaatuse lõpetajaid vähem. Aasta peale kokku oli ka töötuna arvel oleku lõpetanuid ligikaudu 1000 võrra enam, kuid tööle rakendus veidi vähem inimesi kui aasta varem (vt joonis 13). Uute töötute seas suurenes nende arv, keda oli eelmisest töökohast koondatud: kui 2021. aasta teises pooles oli neid 3748, siis 2022. aasta teises pooles 6045. Aastarvestuses suurenes kõige enam töötlevas tööstuses koondatute arv. 2023. aasta alguseks oli erinevus kuu jooksul lisanduvate uute töötute ja töötuna arvel oleku lõpetanute vahel vähenenud, mis tähendab, et töötute arvu kasv on aeglustunud.

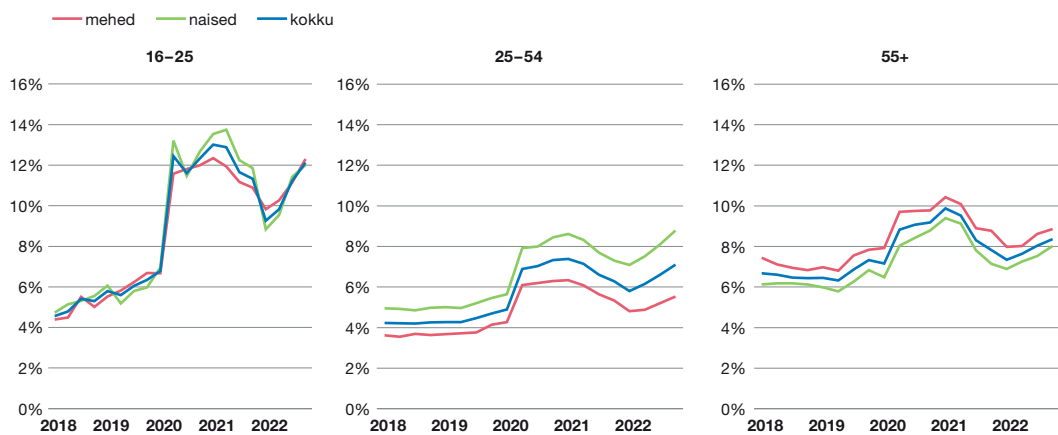

Piirkonniti suurenes registreeritud töötus 2022. aasta viimases kvartalis aasta varasemaga võrreldes üsna ühtlasel määral, ligikaudu 1 protsendipunkti võrra, välja arvatud Põhja-Eestis (0,6%) (vt joonis 14). 2023. aasta jaanuaris ja veebruaris aga suurenes töötuse määr keskmisest enam Ida-Virumaal ja Lõuna-Eestis. Ka piirkondlikku registreeritud töötuse määra mõjutas olulisel määral sõjapõgenike arveletulek. 2023. aasta märtsi lõpu seisuga moodustasid sõjapõgenikud ligikaudu 14% Põhja-Eesti, 9,5% Kirde-Eesti, 9,3% Lääne-Eesti, 8,8% Lõuna-Eesti ja 7,8% Kesk-Eesti registreeritud töötutest.

Töäjõu-uuringu järgi oli naiste töötuse määr 2022. aasta teisel poolel 5,1% ehk sarnane pandeemiaeelse tasemega, samas kui meeste oma oli 6% ning pandeemiaeelsest tasemest kõrgem. Registreeritud töötuse määr on aga naiste seas kõrgem, tõenäoliselt seetõttu, et neil on suurem motivatsioon ennast töötuna registreerida. 2022. aasta teisel poolel kasvas kiiresti noorte registreeritud töötuse määr ning keskmises tööeas naiste oma (vt joonis 15). Seda selgitab suure osas taas sõjapõgenike töötuks

Joonis 15. Registreeritud töötuse määr soo ja vanuserühma järgi

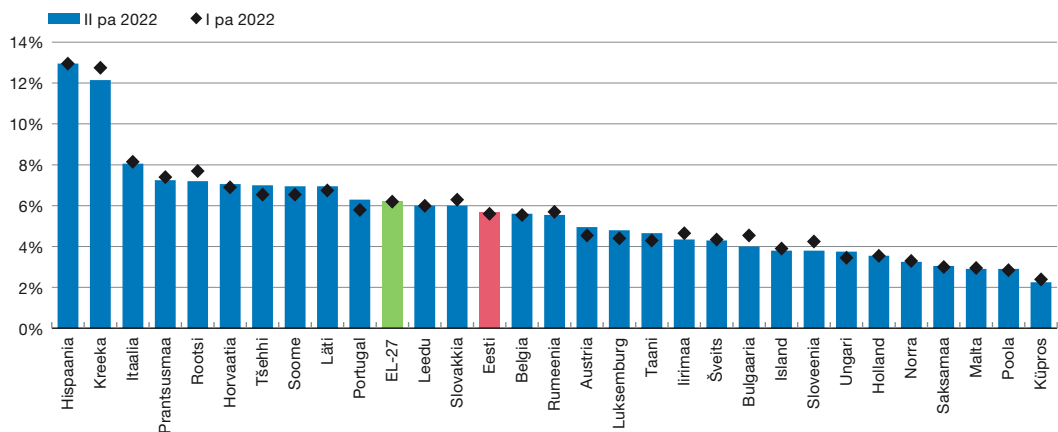

Allikad: statistikaamet, töötukassa, Eesti Panga arvutused.

registreerimine. Ka keskmises tööeas meeste töötuse määr tõusis 1 protsendipunkti jagu, milles peegeldusid majanduse tagasilöögid kõrge meeste hõive osakaaluga tegevusaladel, eelkõige töötlevas tööstuses.

Energia- ja sõjakraisi tõi 2022. aasta teises pooles võrreldes esimesega kaasa töötuse määra suurenmise 12 Euroopa Liidu riigis. Tõus oli ulatuslikem Portugalis ja Küprosel. Samas kahanes töötuse määr samuti 12 riigis, kõige enam Kreekas ja Bulgaarias (vt joonis 16). Eestis oli 2022. aastal töötus väga lähedal Euroopa Liidu keskmisele, kuid naaberriikidega võrreldes on see jätkuvalt pigem madalam.

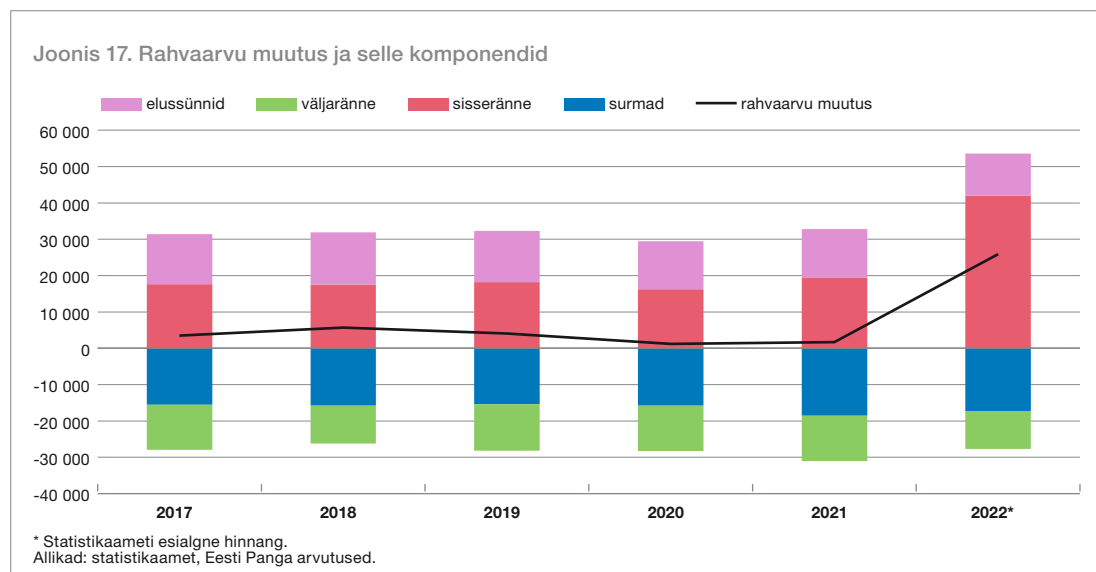
Joonis 16. 15–74aastaste töötuse määr Euroopa riikides, hooajaliselt tasandatud

Allikad: Eurostat, Eesti Panga arvutused.

TÖÖJÕUPAKKUMINE

Tööjõupakkumine suurenes 2022. aasta jooksul Eestis hüppeliselt (vt joonis 17). Laiemalt võttes sõltub tööjõupakkumine elanike arvust, mis kasvas Eestis möödunud aastal pea 26 000 inimese võrra ehk ligi 2%⁴. Nagu ka varasematel aastatel, suurendas elanike arvu välisrände saldo ja kahandas loomulik iive ehk sündide ja surmade erinevus. Ülevaate kirjutamise ajaks on avaldatud vaid registreeritud rände andmed, mida hiljem tõenäoliselt üsna märgatavalt korrigeeritakse, kuid nende kohaselt rändas 2022. aasta jooksul Eestisse sisse rekordarv inimesi – 42 022, kellest 31 594 olid Ukraina sõjapõgenikud. Ilma sõjapõgeniketa saabus Eestisse elama vaid 100 inimest rohkem kui Eestist lahkus. Sõjapõgenike käekäiku Eesti tööturul käsitleb täpsemalt taustinfo 2.

4 Vt lähemalt: <https://www.stat.ee/et/uudised/eesti-rahvaarv-kasvas-2-vorra-peamiseks-mojutajaks-oli-sisseranne-sundimuslanges-rekordmadalale>.

Taustinfo 2. Ukraina sõjapõgenikud Eesti tööturul

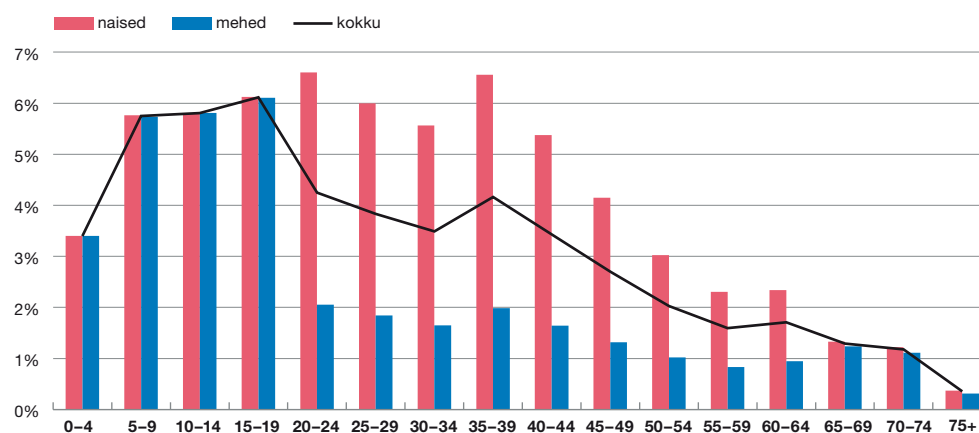
Eestisse saabuval Ukraina sõjapõgenikul mõjutavad olulisel määral kohalikku tööturgu, suurendades siinset tööjõupakkumist. Elanike lisandudes suureneb samal ajal ka nõudlus toodete ja teenuste järele, mis paisutab majandust ja suurendab omakorda kaudselt ka tööjõunõudlust.

See taustinfo on jätkuks 2022. aasta novembri Tööturu Ülevaates avaldatule ning annab ülevaate sõjapõgenike käekäigust Eesti tööturul viimase poolaasta jooksul. Politsei- ja piirivalveameti andmete järgi on Eestisse sisenenud 2023. aasta esimese kvartali lõpu seisuga kokku 127 000 sõjapõgenikku, kellest Eestisse plaanis jääda 69 000. Sellegipoolest käsitleme Eestisse püsivalt elama jäänutena vaid ajutist kaitset omavaid sõjapõgenikke. Ühelt poolt on põhjuseid kaitset mitte taotlema vähe ja teisalt tagab just ajutine kaitse hea ligipääsu tööturule. Nende sõjapõgenike kohta, kes Eestisse saabudes küll märkisid, et plaanivad siia jääda, kuid pole ajutist kaitset taotlenud, on andmeid vähe. Tõenäoliselt on enamik neist siiski Eestist edasi liikunud.

Pool aastat tagasi, 2022. aasta kolmanda kvartali lõpus oli ajutise kaitse saanud sõjapõgenikke 31 594 ning 2023. aasta esimese kvartali lõpu seisuga oli neid veidi üle 40 000. Ajutise kaitse staatusesse lisandujaid on ajaga jäänud järjest vähemaks. Kui 2022. aasta viimases kvartalis oli neid keskmiselt 1300 kuus, siis 2023. aasta esimeses kvartalis ligikaudu 770. Ajutisest kaitsest on loobunud kokku ligikaudu 4300 inimest, Eestist lahkunute arv võib olla sellest aga suurem.

Kuigi statistikaameti esialgse hinnangu järgi lisandus 2022. aasta jooksul sõjapõgenike näol püsielanikke 31 500 ehk veerandi võrra vähem kui ajutise kaitsega inimesi, on põnev kõrvutada rahvastiku andmeid ajutise kaitse saanud inimeste vanuse ja soolise jaotusega (vt joonis T2.1).

Joonis T2.1. Ajutise kaitse saanud Ukraina põgenike ligikaudne arv soo ja vanuse lõikes suhtena rahvaarvu 2022. aasta alguses

Allikad: statistikaamet, Eesti Panga arvutused.

Keskmisest märksa ulatuslikumalt tõusis noorte ja naiste arv, millel võib Eesti rahvastiku arengule olla oluline pikaajaline mõju.

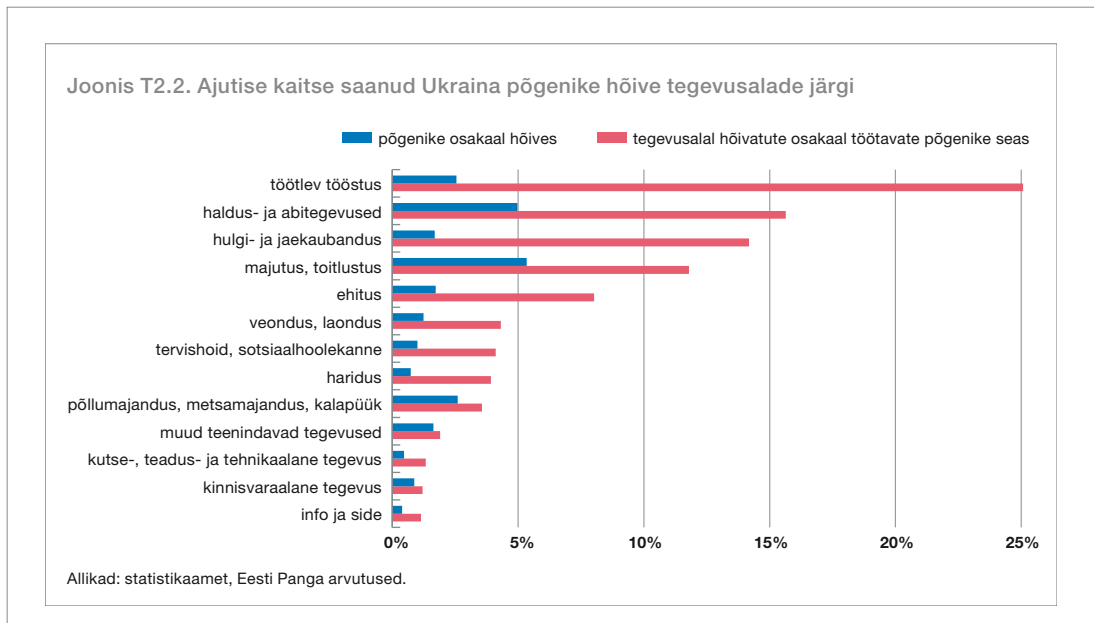
Eestis on Ukraina sõjapõgenikel tööturul kohanemine läinud teiste Euroopa riikidega võrreldes keskmisest edukamalt.⁵ Registriandmete järgi osales tööturul ehk töötas või otsis tööd 2023. aasta esimeses kvartalis 59% 15–74aastastest sõjapõgenikest, samas kui kohalike elanike osalemismäär oli 2022. aastal 73,3%. Aja jooksul on ajutise kaitse saanud inimeste tööhõive ja tööjõus osalemine kasvanud. Ajutise kaitse saanud sõjapõgenikud, kes olid kas tööga hõivatud või registreeritud töötud, moodustasid Eesti tööjõust 2,3%.

Töötamise registri kohaselt suurenes 2023. aasta veebruaris aasta varasemaga võrreldes registreeritud töösuhete arv Eestis kokku 12 000 võrra. Kuivõrd samas kuus oli registreeritud ligikaudu 10 500 ajutise kaitse saanud sõjapõgeniku töötamine, siis suurenes hõive enamjaolt nende toel, samas kui püsielanike ja teistel alustel (viisa, tähtajaline elamisluba jne) Eestis töötajate arv muutus vähe.

2023. aasta esimese kvartali lõpu seisuga töötas iga neljas 15–75aastane tööga hõivatud sõjapõgenik ehk umbes 2700 inimest statistikaameti avaldatud töötamise registri andmetel töötlevas tööstuses (vt joonis T2.2). Samas on hõive sellel tegevusalal sama andmeallika järgi kahanev aastaga umbes 2,7%, mis tähendab, et kohalike elanike ja muudel alustel Eestis töötavate inimeste arv sel tegevusalal vähenes veidi üle 5%. Peale töötleva tööstuse leidis suur osa sõjapõgenikest rakendust veel ka haldus- ja abitegevuses (15,6% töötavatest ajutise kaitse saanud põgenikest), hulgi- ja jaekaubanduses (14,2%) ning majutuses ja toitlustuses (11,8%). Haldus- ja abitegevuses hõivatutest oli omakorda juba 5% ning majutuses ja toitlustuses hõivatutest 5,3% ajutise kaitse saanud inimesed. Hoolimata sellest, et suurel osal ajutise kaitse saanutest on kõrgharidus, töötasid nad võrreldes kohalike elanikega sagedamini madalat kvalifikatsiooni nõudvatel ametialadel, näiteks lihttöolistena (38,4% vrd 9% kõikidest hõivatutest), ja harvemini kõrget kvalifikatsiooni nõudvatel töökohtadel, näiteks tippspetsialistina (4,6% vrd 20,2% kõikidest hõivatutest). Seda erinevust selgitab paljuski eesti keele oskuse puudumine.

Viimase poole aasta jooksul on registreeritud töötuna arvel olevate ajutise kaitse saanute arv stabiliseerunud ligikaudu 6000 juures. Uute töötute lisandumine on aeglustunud koos sõjapõgenike sissevoolu kahanemisega ja samas on töötuse lõppemise tõenäosus, enamasti töö leidmise tõttu, püsinud stabiilne. Tõenäoliselt kahaneb motivatsioon end töötuna registreerida toetuste ja hüvitiste lõppemise mõjul: kui 2022. aasta neljandas kvartalis oli registreeritud töötute osakaal, kes hüvitisi ega toetusi ei saanud, umbes 23%, siis 2023. aasta aprilli alguse seisuga 42,6%. Töötuna registreeritud sõjapõgenikest olid 2023. aasta esimese kvartali lõpu seisuga 77,4% naised ja 61,8%-l oli kõrgharidus.

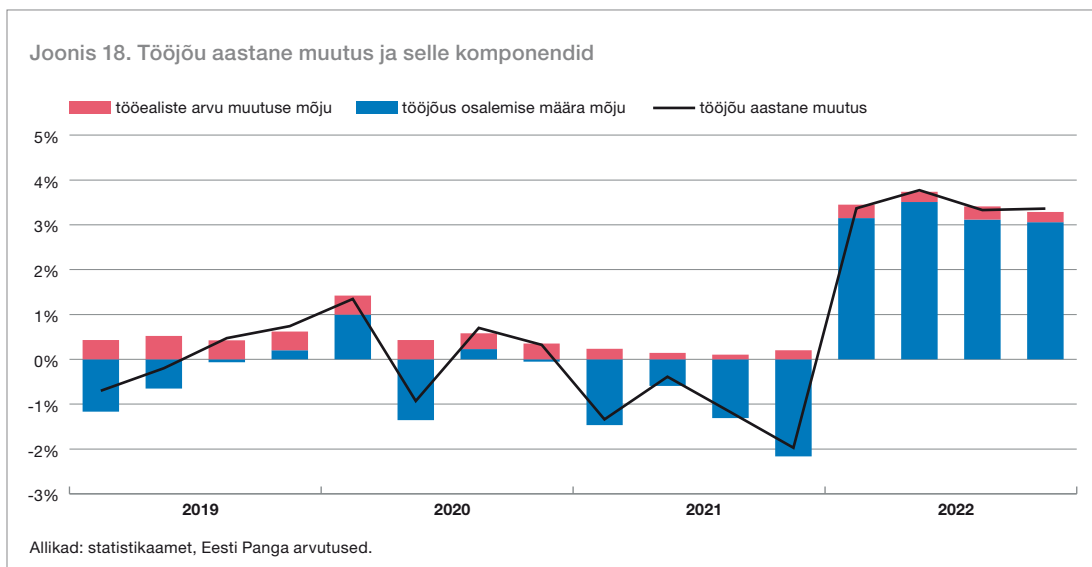
5 Vt https://www.praxis.ee/wp-content/uploads/2023/02/Teemapaber_tooturg.pdf.

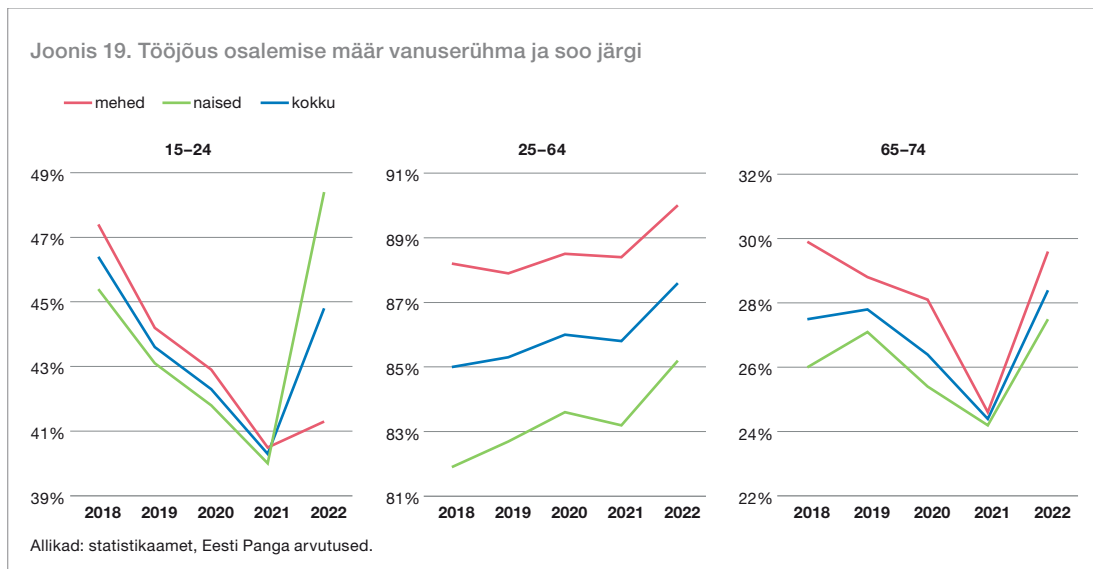
Tööturu seisukohast on kogu rahvaarvust olulisem, kuidas muutub just tööealiste arv. Lähiaastatel suurendab tööealiste arvu see, et tööealiseks saavad suurema sündimuse aastatel (2007–2010) sündinud noored. Samas hakkavad pensioniikka jõudma II maailmasõja järgsed suured sündipõlvkonnad. Kõige enam aga mõjutab tööealiste arvu muutust välisränne, sest enamik sisse- ja väljarännanud on noorem tööeas inimesed.

Rahvastiku kasv mõjutab tegelikku tööjõupakkumist kahtlemata juba 2022. aasta kestel ning see kajastub ka registriandmetes, näiteks registreeritud töötutes, maksudeklaratsioonides ja ettevõtetelt kogutud andmetes. Tööjõu-uuringus laiendatakse aga terve aasta jooksul elanike küsitlemise põhjal hinnatud tööjõus osalemise tõenäosust aasta alguse tööealise elanikkonna arvule. Seega kajastub rahvaarvu muutus tööjõu-uuringu andmetes aastase viitajaga.

Vaatamata sellele, et tööjõu-uuringus nähtub aasta kestel toimunud sisseränne järgneva aasta hinnangutes, suurenes tööjõu hulk ka selle uuringu järgi 2022. aastal suurel määral: aasta esimeses pooles 3,6% ja teises 3,3% eelneva aastaga võrreldes. Aasta keskmisena osales tööturul 23 900 inimest rohkem kui aasta varem. Selle taga oli pea täiel määral tööjõus osalemise kasv (vt joonis 18), mis kujutas endast taastumist pandeemiaaegsest langusest 2021. aastal.

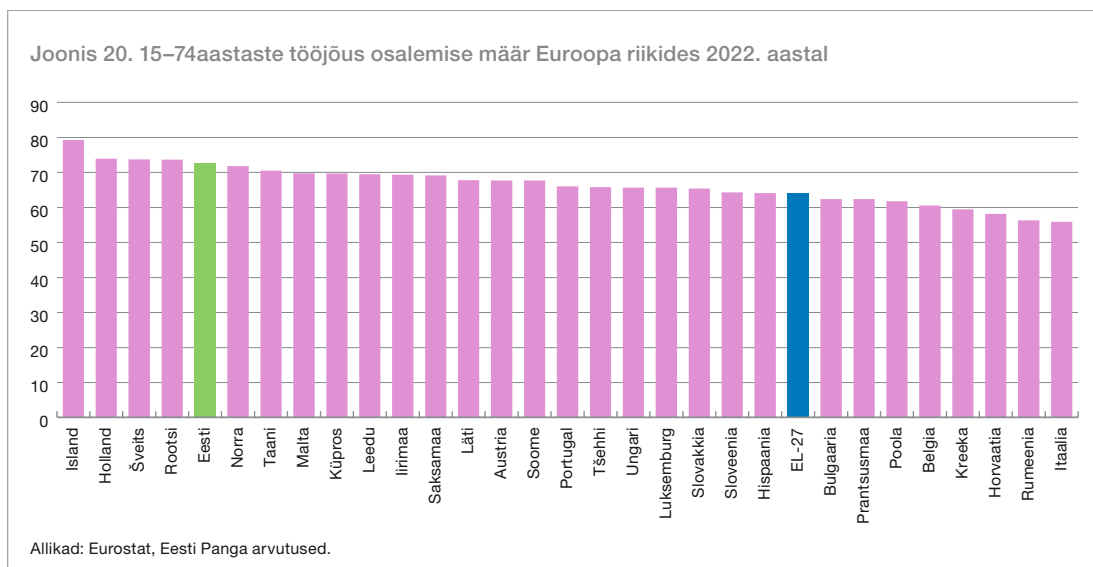

Töäjõus osalemise määr suurenes 2022. aasta teises pooles 2,2 protsendipunkti 73,6%ni. Osalemine kasvas eriti jõudsalt noorte hulgas, iseäranis noorte naiste seas, kelle osalemismäär pandeemia ajal ka kõige enam langes. Sellele aitas kaasa teenuste sektori ja turismisektori taastumine 2022. aasta jook-sul. Võrreldes 2018. aastaga oli aga noorte osalusmäär 2022. aastal veidi madalam. Sarnaselt noortega taastus töäjõus osalemise määr ka 65–74aastaste vanuserühmas, nii meeste kui ka naiste seas, ligi-kaudu pandeemiaeelsele tasemele. Keskmises tööeas inimeste osalusmäär ei kahanenud 2021. aastal märkimisväärselt ning on olnud pikemaajalisel tõusutrendil nii naiste kui ka meeste arvestuses. Võrreldes pandeemiaeelsete aastatega on naiste osalusmäär suurenenud enam, mis on kooskõlas tööstussektori hõive osakaalu kahanemise ja teenuste sektori osakaalu kasvuga.

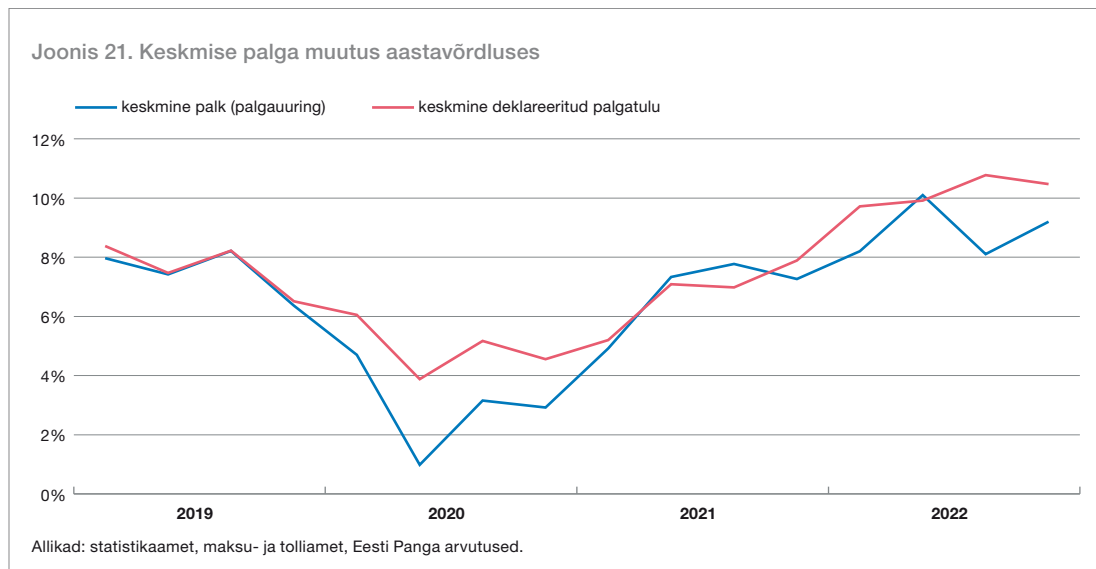
Tööealiste arv, kes tööturul ei osalenud, kahanes 2022. aastal 21 500 inimese võrra. Põhjuste järgi oli vähem neid, kes olid tööturult eemal õpingute, pensioniea ja ka teiste pereliikmete eest hooldamise tõttu – ligikaudu 7000 inimese võrra iga põhjuse kohta. Lisaks kahanes muudel põhjustel mitteaktiivsete arv, kelle hulgas on tõenäoliselt pandeemiaga seotud põhjustel eemal olnuid.

Töäjõus osalemine suurenes 2022. aastal Euroopa Liidus kokku 0,8 protsendipunkti võrra ning 27 riigi seas kahanes see vaid Luksemburgis. Sarnaselt Eestiga suurenes pea kõikides riikides rohkem naiste osalemine. Osalemismäära kasv oli kiireim Eestis, meie naaberriikides jäi muutus 1 protsendipunkti pii-rimaile või alla selle. Taseme poolest on Eestis töäjõus osalemise määr Euroopa riikide võrdluses üks kõrgemaid (vt joonis 20), mis tuleneb väga kõrgeast naiste aktiivsuse määrast, eriti vanemas eas.

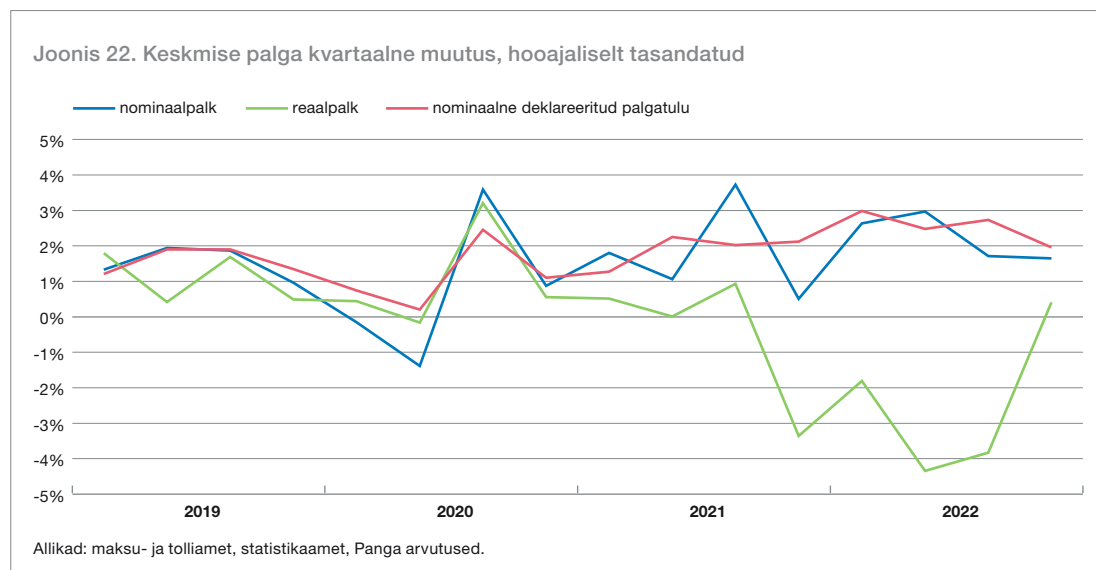

KESKMINE PALK

Palgakasvu mõjutas 2022. aasta teises pooles tööjõunõudluse kasvu pidurdumine, mõnel tegevusalal ka selle kahanemine, ning majanduskeskkonna halvenemine. Need tegurid kahandasid töötajate jõudu palgaläbirääkimistel ja hoidsid keskmise palga kasvu tunduvalt aeglasemana tarbijahindade omast. Keskmise brutokuupalga aastakasv ulatus palgauuringu järgi kolmandas kvartalis 8,1%ni ning neljandas kvartalis 9,2%ni. Maksu- ja tolliameti andmed viitasid võrreldes palgauuringuga keskmise deklareeritud töölepingu alusel teenitud palga mõnevõrra kiiremale kasvule, mis ulatus aasta viimases kvartalis 10,5%ni (vt joonis 21).

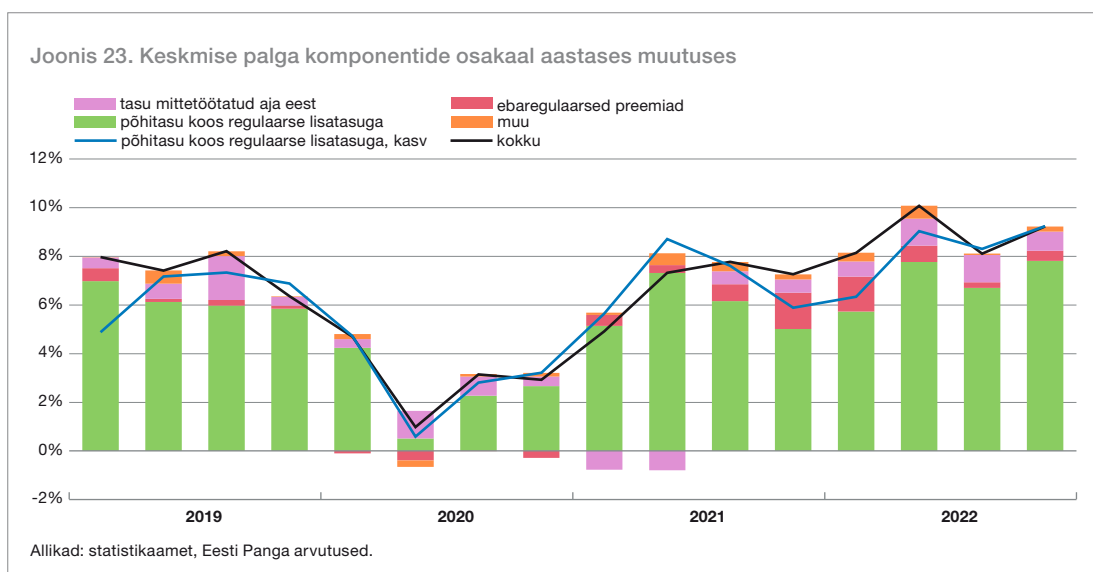

Palkade kvartalikasv oli palgauuringu järgi kiirem aasta esimeses pooles ja pidurdus üsna märkimisväärselt teisel poolaastal. Ka maksu- ja tolliameti andmete järgi aeglustus keskmise deklareeritud palgatulu kasv aasta teises pooles veidi (vt joonis 22), kuid kuise sagedusega maksu- ja tolliameti andmed näitasid 2023. aasta veebruaris keskmise palgatulu kasvu kiirenemist, millele aitas kaasa valitsemissektori palgatõusude jõustumine. Ka erasektori palgakasv hoogustus – tõenäoliselt võeti regulaarse palkade ülevaatamise käigus arvesse elukalliduse tõusu.

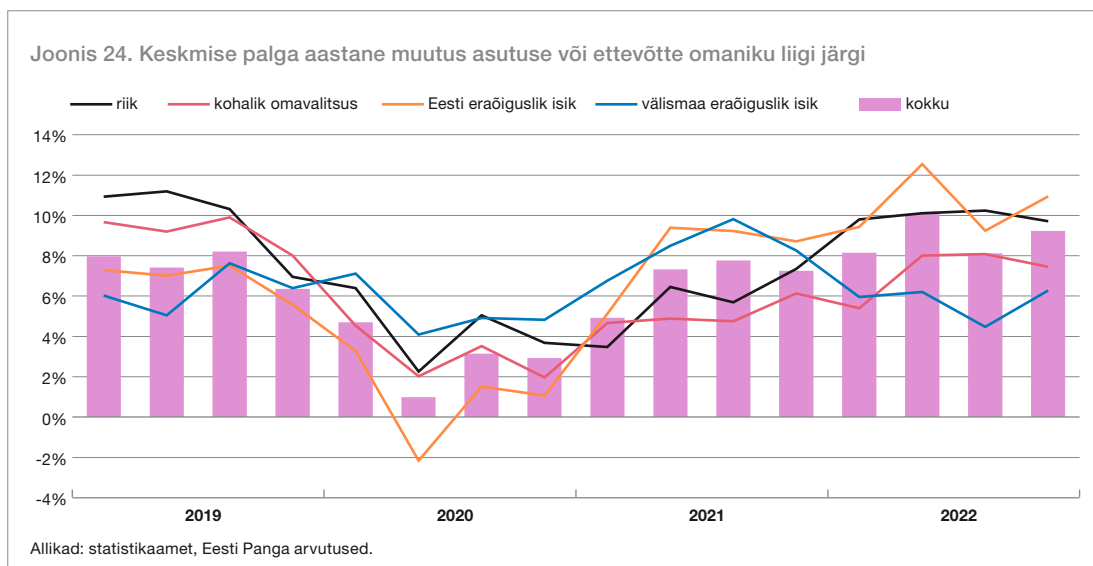

Keskmise palga kasv jäi aasta esimese kolme kvartali jooksul alla tarbijahindade kasvule, mistõttu reaalpalk kahanes märgatavalt: kolmandas kvartalis oli see aastavõrdluses langenud 13%. See on märksa suurem langus kui suure finantskriisi ajal, 2009.–2011. aastatel, kui reaalpalk kahanes kriisieelsest tipust madalpunktini mõõtes 8%. Kuna 2022. aasta viimases kvartalis aga tarbijahindade tõus pidurdus märgatavalt, suurenes kvartalivõrdluses ka reaalpalk 0,4%.

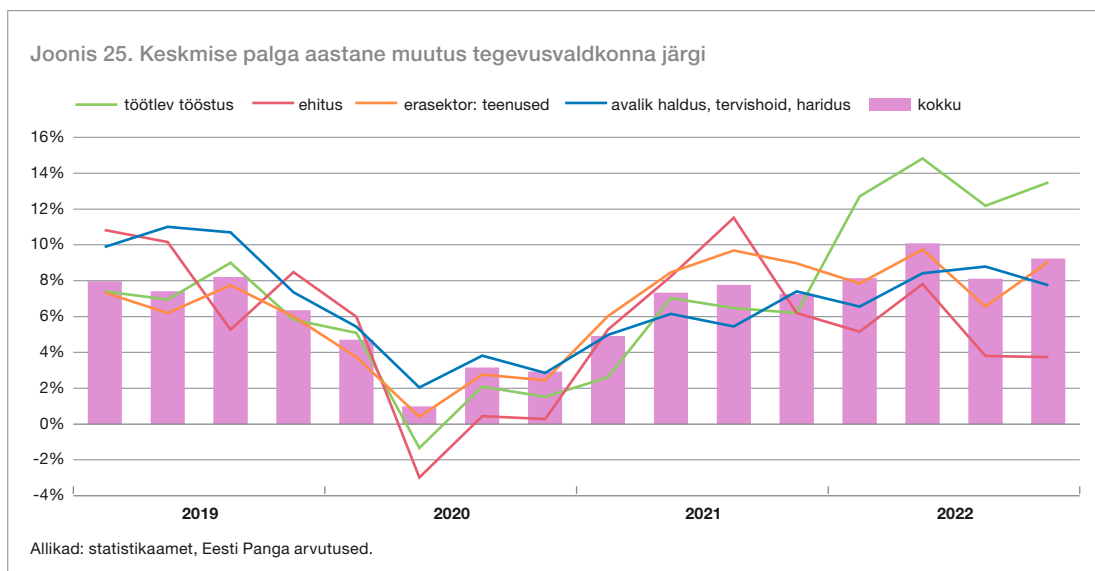
Keskmise palga komponentidest oli näha, et võrreldes 2021. aasta lõpu ja 2022. aasta algusega vähenes ebaregulaarsete preemiade panus kasvu – need kasvasid aeglasemalt kui põhipalk (vt joonis 23). Ebaregulaarsed preemiad on näiteks kvartali-, aasta- ja jõulupreemia, tulemustasud ja teised ühekordselt makstavad lisatasud, mis sageli on seotud ettevõtte majandustulemuste või töötaja tulemustega. Tasu mittetöötatud aja eest, põhiliselt puhkusetasu, sõltub puhkusele eelneva kuu kuu töötasust. Seega on puhkusetasu panus palgakasvu seda suurem, mida rohkem puhkust võeti ja mida kiirem oli palgakasv eelneva poolaasta jooksul.

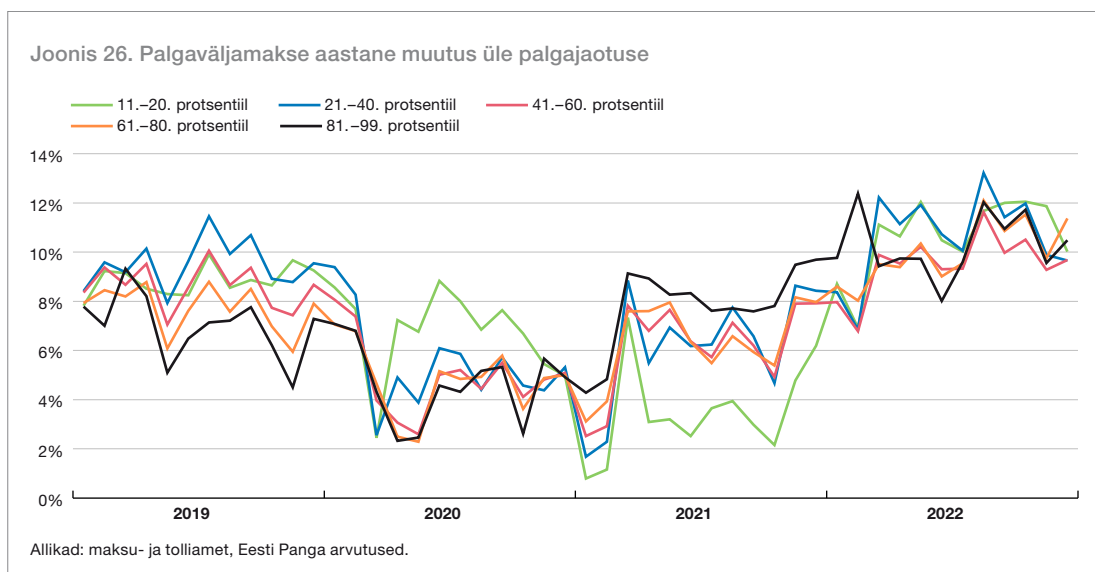
Tööandja omaniku arvestuses oli palgakasv 2022. aasta teises pooles kõige kiirem Eesti omanikega eraettevõtetes, kus palk kahanes koroonaviiruse kriisi käigus kõige enam (vt joonis 24). Kvartaliarvestuses aga palgakasv nendes ettevõtetes pigem aeglustus aasta teises pooles. Välismaiste omanikega ettevõtetes, kus 2021. aastal palgad kõrgkonjunktuuri mõjul kiiresti tõusid, oli palgakasv 2022. aasta teises pooles ligikaudu 5%. Võrreldes 2021. aastaga kiirenes palgakasv nii riigi kui ka kohaliku omavalitsuse asutustes. Ettevaates on oodata palgakasvu kiirenemist valitsemissektoris kollektiivlepingute jõustumise tõttu, mida käsitletakse lähemalt taustinfos 3.

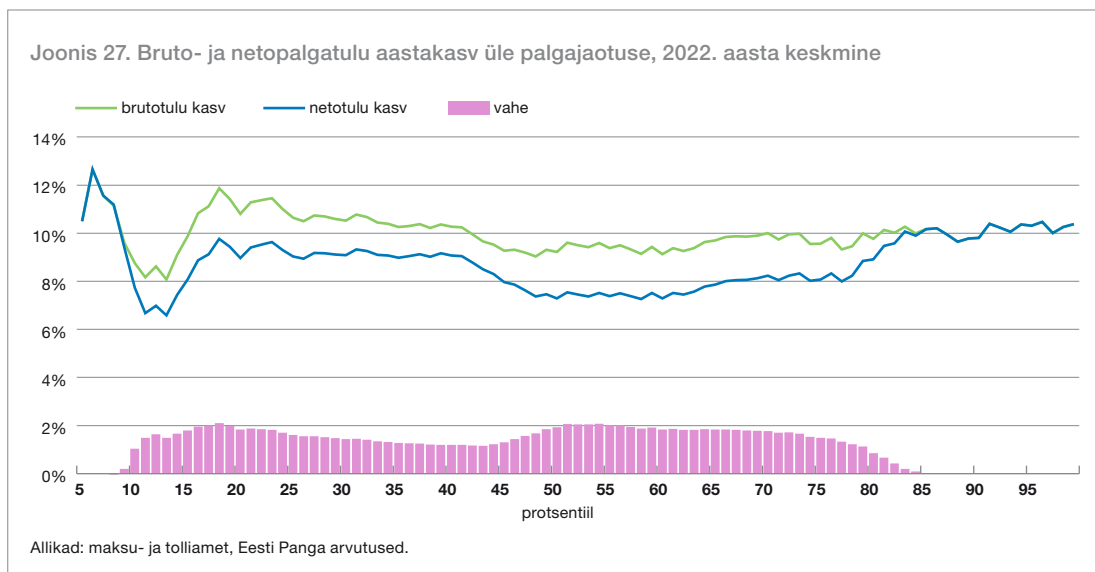
Tegevusalade lõikes kiirenes palga aastakasv palgauuringu järgi avaliku sektori tegevusaladel, kuid kvartaalite lõikes pigem aasta esimeses pooles. Teenuste sektoris jätkus kiire palgatõus kriisist taastuval majutuse ja toitlustuse tegevusalal ning ka veonduses ja laonduses. Finantssektoris seevastu, kus hõive 2022. aastal kiiresti kasvas, suurenes keskmine palk aastavõrdluses vaid 3–4%. Töötlevas tööstuses kasvas keskmine palk aasta esimeses kvartalis hüppeliselt, mis mõjutab tegevusala palga aastakasvu kogu aasta vältel (vt joonis 25). See võib olla tingitud palgauuringu valimi muutumisest, sest maksu- ja tolliameti andmed keskmise deklareeritud palgatulu kohta töötlevas tööstuses säärast hüpet ei näidanud – keskmine deklareeritud palk suurenes veidi alla 10% nagu ka majanduse keskmine.

Erinevalt 2021. aastast suurenesid 2022. aastal tänu miinimumpalga tõusule ja turismisektori kestvale taastumisele keskmisest kiiremini deklareeritud palgatulu mediaanist madalamad palgaprotsentidid (vt joonis 26) ja seega palgajaotuse ebavõrdsus veidi vähenes. Võrreldes 2021. aastaga kiirenes palgakasv kõige vähem palgajaotuse kõrgeimas osas.

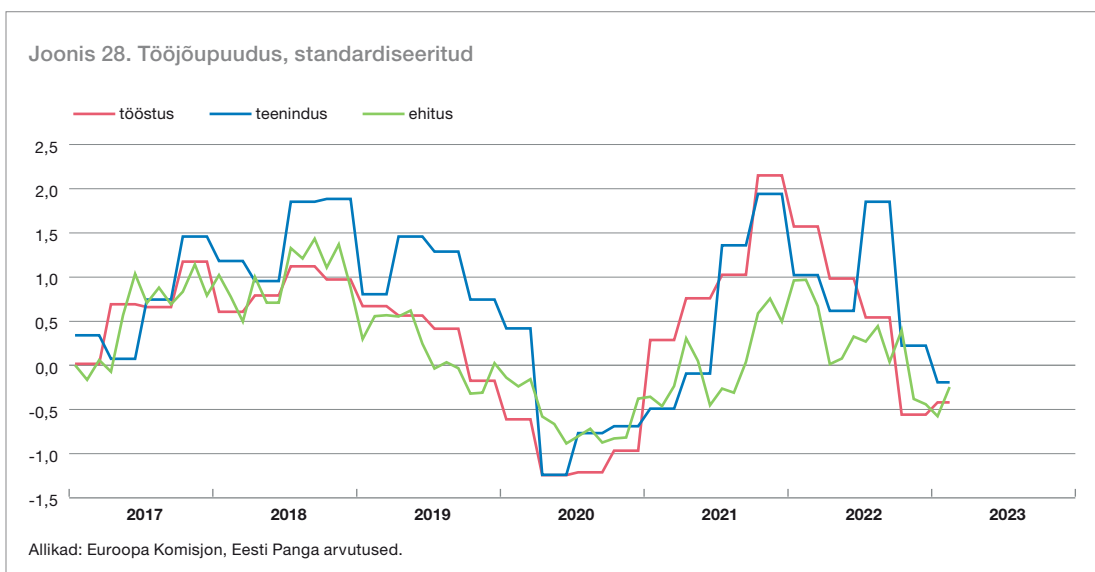

Enamiku palgatulu teenijate jaoks toob brutopalka suurenemine kaasa veidi aeglasema netopalka kasvu, sest tulu suurenedes efektiivne maksumäär enamasti tõuseb. Selle illustreerimiseks on Eesti maksustatud palgatulu jaotuse põhjal välja arvatud palgatulu protsentide netosummad ning joonisel 27 kõrvutatud nende kasvumäär brutokasvuga. Miinimumpalk oli 2021. aastal 584 eurot ning see

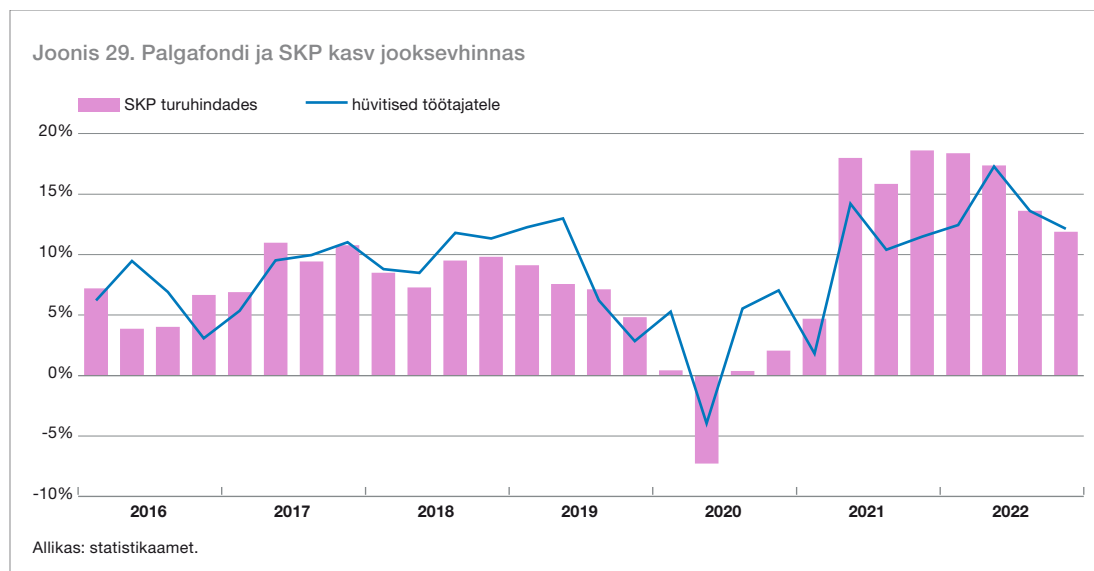
tõusis 654 euroni ehk 12%, kusjuures miinimumpalga teenijad paiknesid enamjaolt 15.–20. protsentili vahel, mille kasvumäär oligi sarnane miinimumpalga omaga. Netos suurenes miinimumpalk aga ligikaudu 2 protsendipunkti võrra vähem. Erinevus neto- ja brutotulu kasvus väheneb palgatulu kasvades, sest maksuvaba tulu osatähtsus palgas kahaneb. Kui jõuab kätte 1200 euro piir, millest alates hakkab maksuvaba tulu vähenema, suureneb erinevus taas umbes 2 protsendipunktini. Alates 2100 eurost aga maksustatakse tulu täies ulatuses, mistõttu palga bruto- ja netokasv on võrdsed.

Palgakasvu väljavaadet mõjutab see, kui keeruline või lihtne on tööandjatel uusi töötajaid värvata. Konjunktuuriinstituudi küsitluse järgi kahanes tunnetatud tööjõupuudus kogu 2022. aasta vältel koos majanduskeskkonna nõrgenemise ja hõiveootuste pessimistlikumaks muutumisega (vt joonis 28). 2022. aasta lõpus ja 2023. aasta alguses oli tööjõupuuduse tunnetus allpool selle ajaloolist keskmist taset nii töötlevas tööstuses, ehituses kui ka teenuste sektoris. Kuigi tööjõupuudus on ka majandusliku indikaator, mis kahaneb aegadel, kus ettevõtted ei otsigi uusi töötajaid, võis tööjõupuudust 2022. aastal leevendada Ukraina sõjapõgenike tööturule tuleku mõjul suurenenud tööjõupakkumine. Tööjõupuuduse kahanemine viitab sellele, et palgakasvu surve on uute töötajate leidmise raskuste tõttu vähenenud.

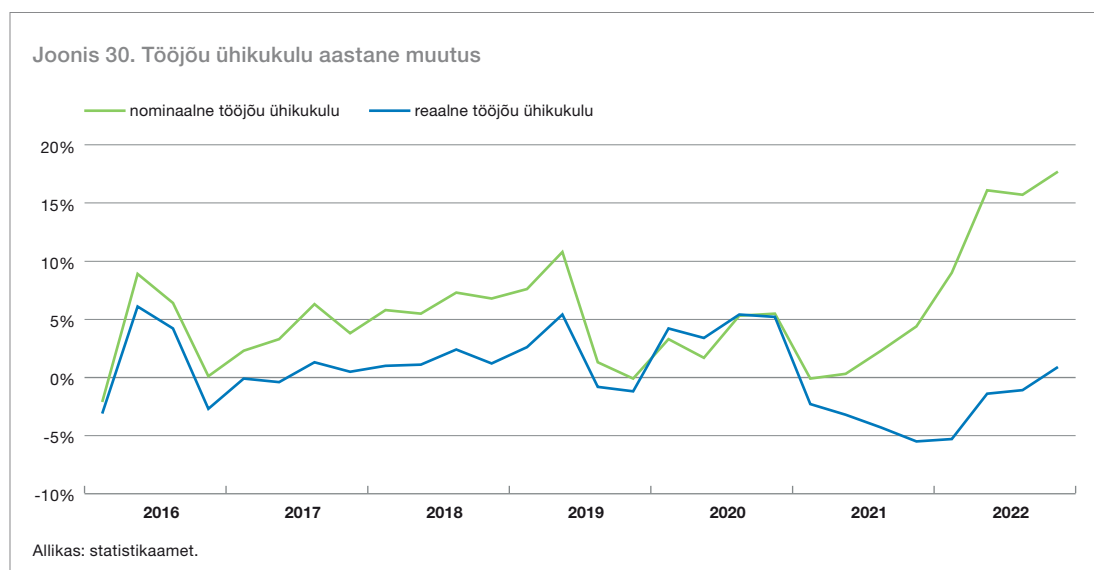

Sisemajanduse koguprodukt jaguneb laias laastus tööjõu ja kapitaliomanike vahel hüvitisteks töötajatele ja kasumiks ning põhivara kulumiks. 2022. aasta teises pooles suurenes palgafond majanduses

samas tempos kui SKP jooksevhinnas, mis tähendab, et tööjõu ja kapitali osa lisandväärtuses ei muutunud aasta varasema suhtes (vt joonis 29). Tegevusalade lõikes kahanes palgafondi osakaal toodetud lisandväärtuses 2022. aasta teises pooles tööstussektoris ning suurenes info ja side, finants- ja kindlustustegevuse, kinnisvaraalase tegevuse ning kutse-, teadus- ja tehnika alase tegevuse vallas. Sealjuures kahanes info ja side tegevusala lisandväärtus aasta viimases kvartalis eelneva aasta sama kvartaliga võrreldes 7%, palgafond aga suurenes 22%.

Reaalse tööjõu ühikukulu kasv mõõdab palga ja tööjõu tootlikkuse suhte muutumist ajas. 2022. aasta viimase kolme kvartali jooksul suurenes tööjõu tootlikkus jooksevhinnas palgaga samas tempos ning reaalne tööjõu ühikukulu püsis enam-vähem stabiilne (vt joonis 30). Nominaalse tööjõu ühikukulu kasv näitab aga, et Eestis toodetud ühe ühiku lisandväärtuse kohta on tööjõukulu aastaga umbes 16% kasvanud. Tootmise kallinemine on üldjuhul halvaks uudiseks väliskonkurentsile avatud sektorile, ja seda näitajat peetakse oluliseks konkurentsivõime indikaatoriks. Tegelikuses on tähtsam, kuidas on tootmiskulud muutunud konkurentide suhtes. Kiire hinnakasv ja selle edasikandumine palkadesse 2022. aastal ei toimunud ainult Eestis, vaid enamikus Euroopa liidu riikides, sest seda põhjustas ühine majandusšokk – energiahindade tõus ja sõjast ning Venemaale kehtestatud sanktsioonidest tingitud häired tootmisahelates. Seni on Eesti ettevõtetel õnnestunud oma toodangu hinda kergitada ja kasumeid säilitada, mis on positiivne areng.

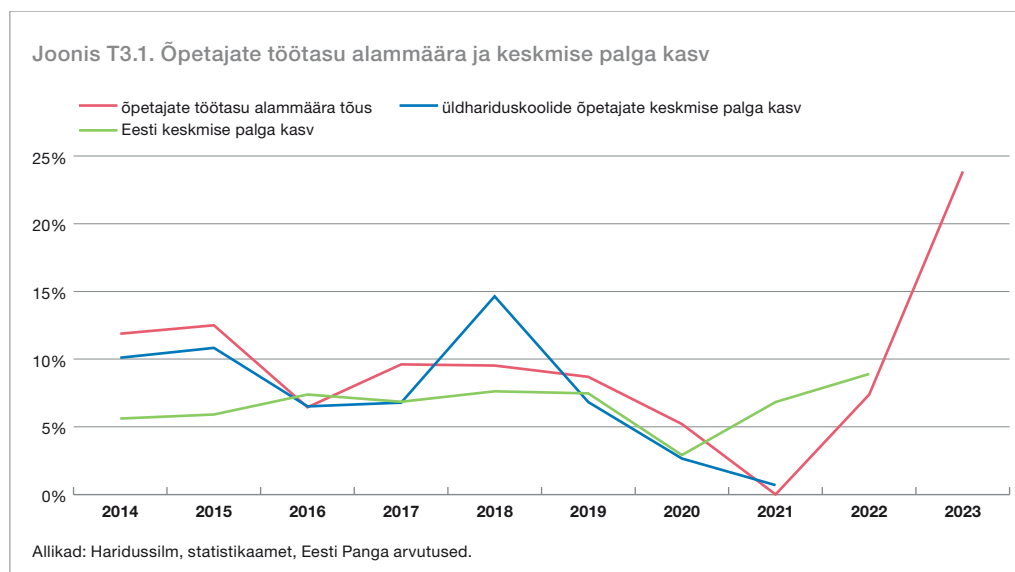
Taustinfo 3. Hariduse ja tervishoiu palgakokkulepped

2023. aastaks on õpetajatele ja tervishoiutöötajatele kokku lepitud märkimisväärsed palgatõusud. Õpetajate miinimumpalk kasvab ligi 24% ja tervishoiutöötajate miinimumtunnitatu tõus jääb olenevalt ametist 16,8% ja 21,1% vahele. Kuna tegu on tähelepanuväärse tõusuga, siis järgnevalt analüüsime, kuidas miinimumtasude tõus kandub üle nende ametite ja ka vastavate tegevusalade keskmisesse palka.

Õpetajate järgmise aasta töötasu alammäär lepitakse kokku kord aastas riigieelarve koostamise ajal. Alates 2014. aastast on olnud eesmärgiks viia õpetajate keskmine töötasu 120%ni Eesti keskmisest palgast⁶ ja sellest eesmärgist kannustatuna räägitakse läbi ka iga-aastane õpetajate palga alammäära suurus. Tervishoiu valdkonnas sõlmitakse iga kahe aasta järel kollektiivleping, milles lepitakse kokku uued tervishoiutöötajate miinimumtunnitatus järgmiseks kaheks aastaks. Läbirääkimistel osalevad ühelt poolt Eesti Haiglate Liit ja Eesti Kiirabi Liit ning teiselt poolt tervise valdkonna töötajate esindajad – Eesti Arstide Liit, Eesti Tervishoiutöötajate Kutseliit, Eesti Õdede Liit ja Eesti Kliiniliste Psühholoogide Kutseliit.

Haridus

Aastatel 2014–2020 oli õpetajate töötasu alammäära kasv Eesti keskmise palga kasvust kiirem või enam-vähem sellega võrdne (vt joonis T3.1). Õpetajate keskmise palga dünaamikat kujundasid lisaks miinimumpalga muutusele palkade diferentseerimiseks haridusse suunatud lisavahendid ja haridusvõrgu korrastamine.

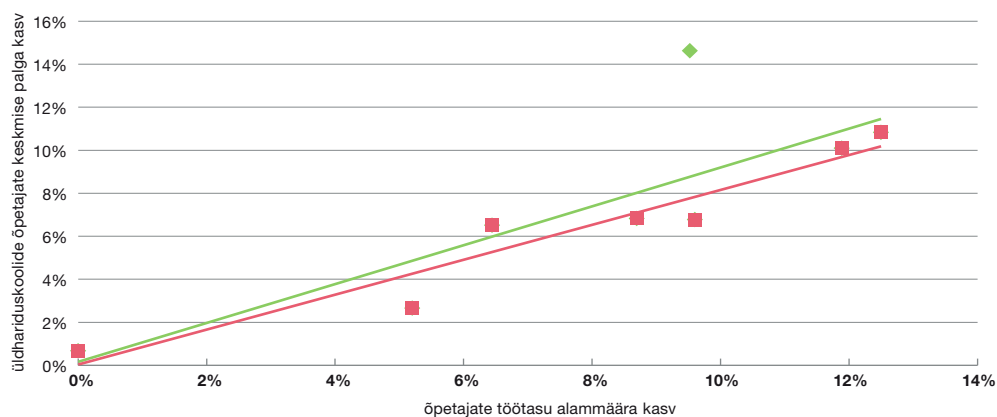

Ehkki seos õpetajate töötasu alammäära ja nende keskmise palga vahel on muutuv, on aastate lõikes õpetajate töötasu alammäära keskmiselt 10% tõus toonud kaasa õpetajate keskmise palga 8–9% kasvu (vt joonis T3.2). Sellest seosest lähtuvalt tooks tänavuseks aastaks ette nähtud õpetajate töötasu alammäära tõus kaasa nende keskmise palga kasvu veidi rohkem kui viiendiku võrra ja seega ka õpetajate keskmise palga ja Eesti keskmise palga suhte kiire paranemise⁷ koroonakriisieelse aja taseme lähedale (vt joonis T3.3).

6 2014. aastal koostatud Eesti „Elukestva õppe strateegia 2020“ nägi ette, et aastaks 2019 on õpetajate keskmine palk võrdne Eestis töötava kõrgharidusega spetsialisti keskmise palgaga. Sellise spetsialisti keskmine kuutasu ongi enam-vähem 120% riigi keskmisest palgast.

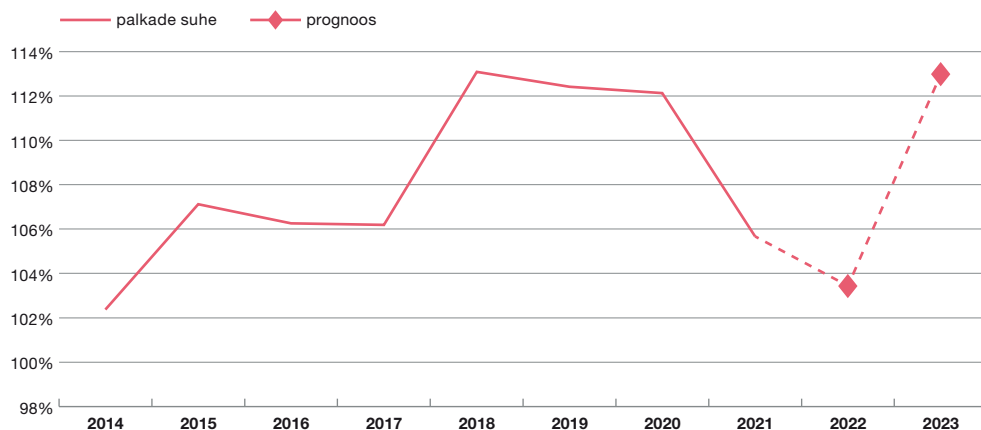
7 2023. aasta jaoks on kasutatud Eesti Panga 28. märtsil avaldatud majandusproгноosi keskmist palka.

Joonis T3.2. Õpetajate töötasu alammäära ja üldhariduskoolide õpetajate keskmise palga kasv

Allikad: Haridussilm, statistikaamet, Eesti Panga arvutused.

Joonis T3.3. Üldhariduskoolide õpetajate keskmise palga suhe Eesti keskmisesse palga

Allikad: Haridussilm, statistikaamet, Eesti Pank.

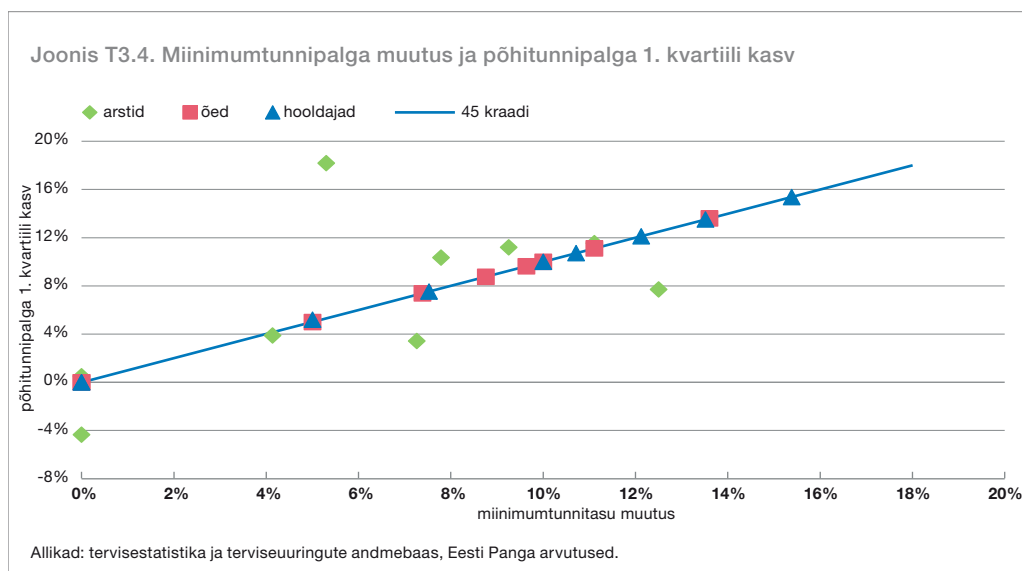
Selleks et leida õpetajate töötasu alammäära tõusu mõju kogu haridusvaldkonna töötajatele, tuleb arvestada asjaoluga, et kõik selles valdkonnas hõivatud ei ole õpetajad. Haridussilma andmetel on Eestis 2022/2023. õppeaastal ligikaudu 17 000 üldhariduskoolide õpetajat, lisaks pea 8000 alushariduse ja 2100 kutsehariduse õpetajat. Maksu- ja tolliameti andmetel oli 2022. aastal hariduse valdkonnas hõivatud aga ligi 34 000 palgasaaajat. Seepärast võib teha eelduse, et hariduse valdkonna palgadünaamikat kujundab lisaks õpetajate alammäära tõusule ka üldine Eesti keskmise palga muutumine.

Sel moel saab alates 2014. aastast loodud seose põhjal välja tuua, et õpetajate töötasu alammäära ligi 24% tõus võiks koos Eesti keskmise palga 10,8% kasvuga tuua kaasa kogu haridusvaldkonnas umbes 16,7% keskmise palgakasvu. Arvestades et deklareeritud palga saajaid hariduses oli maksu- ja tolliameti andmetel 2022. aastal umbes 5,7% kõigist deklareeritud palgasaaajatest, võib leida, et võrreldes olukorraga, mil hariduse valdkonna keskmine palk kasvaks täpselt sama kiiresti kui Eesti keskmine palk, kiirendab hariduse valdkonna keskmise palga 16,7% kasv Eesti keskmise palga kasvu (muude tingimuste samaks jäädes) 0,3–0,4 protsendipunkti võrra.

Tervishoid

Tervishoius lepitakse kokku kaheaastases kollektiivlepingus, millega 2023. aasta 1. aprillist tõuseb tervishoiutöötajate miinimumtunnitasa olenevalt ametist 16,8%–21,1% ning 2024. aasta 1. aprillist 9,9–14,2%. Kuna uued tasud rakenduvad alles teise kvartali algusest, siis aasta keskmine miinimumtunnitasa tõus jääb 2023. aastal kokku lepitud tõusust väiksemaks ja 2024. aastal jällegi suuremaks.

Analüüsid kolme suuremat tervishoiutöötajate ametigrupi – arstid, õed ja hooldajad –, siis esiteks ilmneb, et õdede ja hooldajate seas teenib väikseima põhitunnitasa 25% töötajatest miinimumtunnitasa võrdset sissetulekut ja miinimumtunnitasa tõstmine kandub täpselt samas ulatuses üle ka nende põhitunnipalka (vt joonis T3.4). Arstide puhul on viimastel aastatel ka põhitunnitasa 1. kvartiil⁸ olnud miinimumtunnitast kõrgem ja seega ei vii miinimumtunnitasa suurenemine samasuguse muutuseni põhitunnitasa madalaimas kvartiilis.

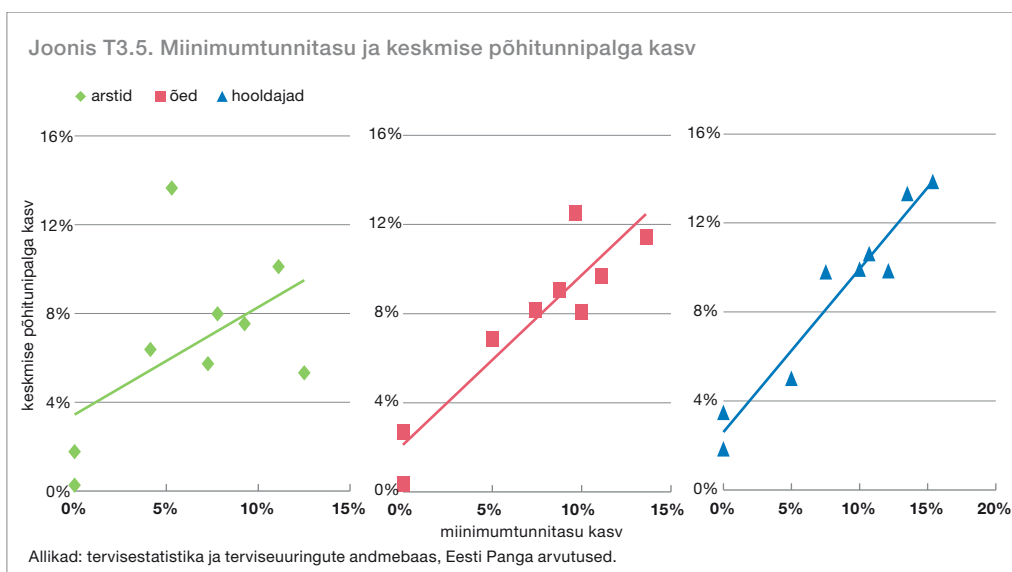
Teiseks avaldub ebavõrdsus nende ametite töötasude sees. Kui hooldajate puhul oli põhitunnitasa 3. kvartiil⁹ 2022. aasta märtsis vaid 10,6% suurem kui madalaim kvartiil, siis arstide puhul oli see vahe 28,7%. Töötasu erinevused muutuvad veelgi suuremaks, kui vaadata põhitunnipalga asemel kogutunnipalka, mis sisaldab peale põhitunnipalga ka lisatasusid. Õdede ja ämmaemanda ning hooldajate puhul oli kogutunnipalga 3. kvartiil 2022. aasta märtsis umbes 30% suurem kui töötasu madalaim kvartiil; arstide puhul oli see vahe 53%. Arstide kogutunnipalga 3. kvartiil oli 24 eurot ja 1. kvartiil 15,63 eurot.

Need erinevused ametigrupi töötasude sees kanduvad üle ka vastava ameti keskmise põhitunnitasa ja miinimumpalga seosesse (vt joonis T3.5). Kuna õdede ja hooldajate puhul on töötasude varieeruvus ametigrupi sees pigem väike ja katvus miinimumtunnitasa suur, siis selgitab miinimumtunnitasa tõus üsna hästi keskmise põhitunnipalga muutust nendes ametites, ehkki ka nende ametite puhul pole seos miinimumtasu ja keskmise tasu muutuse vahel päris üksühene. Arstide puhul aga puudub see seos täiesti.

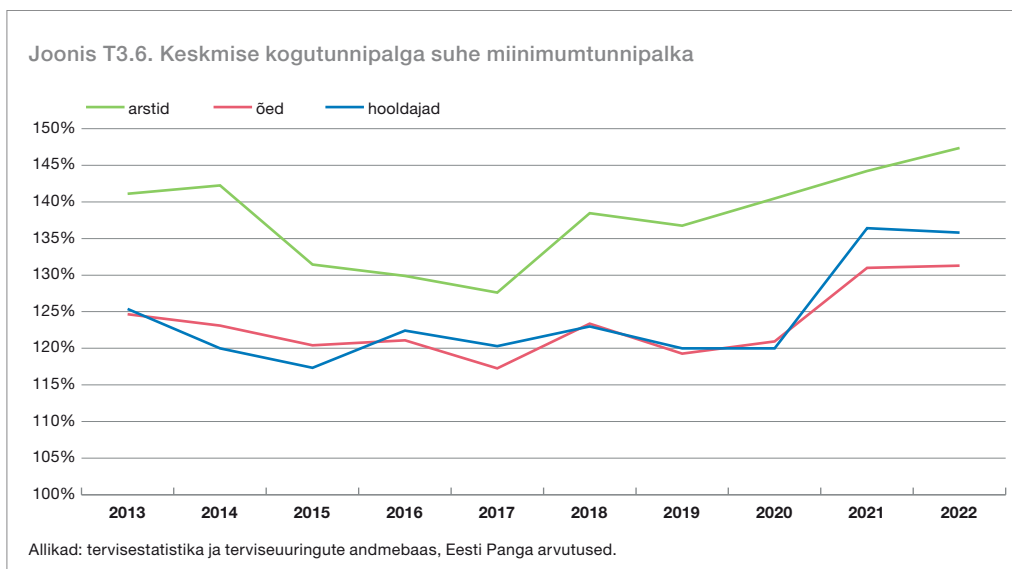
Tervishoiutöötajate keskmist kuutasu mõjutavad lisaks põhipalgale erinevad lisatasud: tasu öhtuse ja öötöö eest, ületunnitasad ja muud regulaarsed lisatasud. Enamasti on lisatasud seotud

8 Töötasu väärtus, millest väiksemaid või sellega võrdseid töötasu saajaid on 25%.

9 Töötasu väärtus, millest suuremaid või sellega võrdseid töötasu saajaid on 25%.

põhipalga määraga ja seepärast võib eeldada, et miinimumtunnitasa tõstmine kandub lisaks põhipalgale edasi ka lisatasudesse. Joonisel T3.6 on toodud keskmise kogutunnipalga ja samas kuus kehtinud tunnitasa alammäära suhe ametialade lõikes. See on õdede ja hooldajate puhul püsinud stabiilne, kui välja arvata tegeliku palga kiirem tõus pandeemia ajal¹⁰, mis tõi kaasa märksa suuremate lisatasude maksmise. See tähendab, et nii nagu põhitunnipalgagi puhul kandus aastani 2020 miinimumtunnipalga muutus enam-vähem samal määral üle ka keskmisesse kogutunnipalka. Seega võib järeldada, et nendes ametites on miinimumpalga seotus üldise palgastruktuuriga suur ja kui soovitakse säilitada ametigrupi sees varasemat palgastruktuuri, siis kandub miinimumpalga tõstmine lisaks otseselt miinimumtunnitasa teenivatele töötajatele edasi ka kõrgema tasuga gruppidesse.

Arstide puhul on seos keskmise kogutunnipalga ja miinimumtunnipalga vahel olnud hüplikum. Keskmise kogutunnitasa on kõikunud aastate lõikes 30–50% üle miinimumi ja seotus miinimumtunnitasauga on olnud väiksem. Kuni aastani 2017 suurenes arstide keskmine kogutunnipalk

¹⁰ Tervisearengu instituut avaldab tervishoiutöötajate palgastatistika vastava aasta märtsikuu seisuga. Seepärast pole 2020. aasta andmetes veel pandeemia mõju märgata.

aeglasemalt kui miinimumtunnitasu ning alates 2017. aastast jällegi vastupidi – kogutunnipalk suurenes kiiremini kui miinimumtunnipalk. Siin võivad rolli mängida ka näiteks muutunud lisatasude süsteem või erinev ületundide arv aastate lõikes. Seega on nii lühikese aegrea puhul seost arstide miinimumtunnitasu ja keskmise tunnitasu vahel võimatu leida.

Kokkuvõttes, kuna tervishoiu tegevusalal on ametialade vahel palgaerinevused suured, arstidest teenib kollektiivlepingus kokku lepitud miinimumtunnitasu pigem väike osa ja töötajate kogutöötasus moodustavad suure osa erinevad lisatasud, ei saa miinimumtunnitasu tõusu põhjal keskmise palga kasvu usaldusväärset prognoosida.